

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота бакалавра

за темою: Адміністрування фіскальної політики як інструмент
забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави

Виконав:
студент групи ПУ-22-1
спеціальність 281 «Публічне управління та
адміністрування»
Ярошевський Я.А.

Керівник к.держ.упр., доцент Шевченко Н.І.

Рецензент

АНОТАЦІЯ

Ярошевський Я.А. **Адміністрування фіскальної політики як інструмент забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави.** - Рукопис

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2026.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методичних засад адміністрування фіскальної політики та розробка напрямів її удосконалення як інструменту забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретико-методичні та практичні засади адміністрування фіскальної політики в системі забезпечення фінансової безпеки держави. Проаналізовано сутність та архітектуру фіскального адміністрування, визначено його місце та роль у структурі захисту національних економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Проведено аналіз сучасного стану фіскальної системи України, оцінено ефективність податкового та митного регулювання в умовах макроекономічної нестабільності та підвищених безпекових ризиків. Ідентифіковано ключові деструктивні чинники, що обмежують фіскальний простір держави, зокрема високий рівень тінізації економіки, дефіцитність бюджетної системи та залежність від зовнішніх запозичень.

Обґрунтовано пріоритетні напрями оптимізації публічного управління у фіскальній сфері. Запропоновано комплекс заходів щодо цифровізації податкових і митних процедур, посилення адресності фіскальних інструментів та реформування системи контролю, що дозволить мінімізувати фіскальні ризики та зміцнити фінансову складову економічної безпеки держави.

Ключові слова: публічне управління, фіскальна політика, фіскальне адміністрування, економічна безпека держави, фінансова безпека, державні фінанси, податкове регулювання, бюджетна стабільність.

SUMMARY

Yaroshevskiy Yaroslav **Administration of Fiscal Policy as a Tool for Ensuring State Economic Security.** - Manuscript.

Qualification work for obtaining the "Bachelor" higher education degree in specialty 281 "Public Management and Administration". University of Customs and Finance, Dnipro, 2026.

The purpose of the qualification work is to investigate the theoretical and methodical foundations of fiscal policy administration and to develop directions for its improvement as an instrument for ensuring the financial component of the state's economic security.

The qualification work explores the theoretical, methodical, and practical foundations of fiscal policy administration within the framework of ensuring the state's financial security. The essence and architecture of fiscal administration are analyzed, and its place and role in the structure of protecting national economic interests against internal and external threats are determined.

An analysis of the current state of Ukraine's fiscal system is conducted, and the efficiency of tax and customs regulation under conditions of macroeconomic instability and heightened security risks is evaluated. Key destructive factors limiting the state's fiscal space are identified, including a high level of the shadow economy, budget deficits, and reliance on foreign borrowing.

Priority directions for optimizing public management in the fiscal sphere are substantiated. A complex of measures is proposed regarding the digitalization of tax and customs procedures, strengthening the targeting of fiscal instruments, and reforming the control system, which will minimize fiscal risks and strengthen the financial component of the state's economic security.

Keywords: public management, fiscal policy, fiscal administration, economic security of the state, financial security, public finance, tax regulation, budget stability.

Список публікацій здобувача

1. Ярошевський Я., Шевченко Н. Сучасний нормативно-правовий та інституційний механізм реалізації фіскальної політики держави: Матер. X Міжнар. науково-практ. конф. «Modern science: trends, challenges, solutions». (May 7-9, 2026) Cognum Publishing House Liverpool, United Kingdom. 2026. Pp. 362-366. URL: <https://sci-conf.com.ua/x-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-science-trends-challenges-solutions-7-9-05-2026-liverpul-velikobritaniya-arhiv/> .

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Факультет / ННІ	_____ управління _____
Кафедра	публічного управління та митного адміністрування
Рівень вищої освіти	бакалавр
Спеціальність	281_ Публічне управління та адміністрування
Освітня програма	Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного управління та митного адміністрування
_____/ Антонова О. В. /
„ ____ ” _____ 2026 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
здобувачу вищої освіти**

Ярошевському Ярославу Антоновичу

1. Тема роботи Адміністрування фіскальної політики як інструмент забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави
керівник роботи к.держ. упр., доцент Шевченко Н.І.,
затверджені наказом по УМСФ
від “20” квітня 2026 року № 303 кс
2. Строк подання здобувачем роботи на кафедру 25.05.2026 - 05.06.2026
3. Вихідні дані до роботи: Нормативно правові документи, підручники, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичні матеріали міністерства фінансів, інформація офіційних сайтів.
4. Зміст роботи (перелік питань для розробки): Теоретико-методичні основи адміністрування фіскальної політики та її роль в економічній безпеці держави. Аналіз та удосконалення адміністрування фіскальної політики в Україні.
5. Перелік графічного матеріалу: таблиці, діаграми, схеми, що доповнюють та ілюструють ключові аспекти дослідження
6. Дата видачі завдання 05.01.2026-15.01.2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи *	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення теми кваліфікаційної роботи	31.12.25	
2.	Складання змісту роботи, оформлення та затвердження завдання	15.01.26	
3.	Опрацювання літературних джерел, нормативних документів	до 01.04.26	
4.	Збір та обробка статистичних і звітних даних	до 01.04.26	
5.	Проведення розрахунків та аналізу	до 01.04.26	
6.	Написання вступу	до 05.04.26	
7.	Написання розділу 1	до 20.04.26	
8.	Написання розділу 2	до 15.05.26	
9.	Підготовка висновків	до 20.05.26	
10.	Оформлення роботи	до 25.05.26	
11.	Подання на кафедру електронного варіанту роботи для перевірки на плагіат	до 31.05.26	
12.	Підготовка тексту доповіді і демонстраційного матеріалу	до 10.06.26	
13.	Подання на кафедру кваліфікаційної роботи	до 05.06.26	

Здобувач освіти _____ Ярошевський Я.А.

Керівник роботи _____ Шевченко Н.І.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ РОЛЬ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ	10
1.1. Сутність, види та функції фіскальної політики	10
1.2. Економічна безпека держави: поняття, складові та критерії оцінки	17
1.3. Фіскальна політика як інструмент забезпечення фінансової складової економічної безпеки	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	28
2.1. Нормативно-правове та інституційне забезпечення фіскальної політики	28
2.2. Оцінка ефективності податково-бюджетного адміністрування в Україні	34
2.3. Основні проблеми та ризики фіскального адміністрування	46
2.4 Напрями удосконалення адміністрування фіскальної політики як інструменту зміцнення економічної безпеки	51
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Сучасний етап розвитку України характеризується поглибленням економічних трансформацій, посиленням глобалізаційних процесів, зростанням фінансових ризиків та необхідністю забезпечення стійкості національної економіки в умовах воєнного стану. За таких обставин особливого значення набуває проблема формування ефективної системи адміністрування фіскальної політики, здатної забезпечити стабільне функціонування державних фінансів, належний рівень бюджетних надходжень та фінансову стійкість держави. Саме фіскальна політика виступає одним із ключових інструментів державного регулювання економіки та забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що ефективність адміністрування фіскальної політики безпосередньо впливає на стан бюджетної системи, рівень податкової дисципліни, інвестиційний клімат, фінансову стабільність та здатність держави протидіяти внутрішнім і зовнішнім економічним загрозам. В умовах сучасних викликів, пов'язаних із воєнними діями, зростанням дефіциту державного бюджету, тінізацією економіки, інфляційними процесами та нестабільністю світових фінансових ринків, особливого значення набуває удосконалення механізмів податково-бюджетного адміністрування та формування ефективної фіскальної системи.

Фіскальна політика є важливим елементом системи економічної безпеки держави, оскільки забезпечує формування фінансових ресурсів для виконання державою своїх функцій, реалізації соціально-економічних програм, підтримки обороноздатності та стабільного функціонування фінансової системи. Неefективне адміністрування фіскальної політики може призводити до зростання бюджетного дефіциту, збільшення державного боргу, посилення податкових ризиків, розширення масштабів тіньової економіки та ослаблення фінансової безпеки держави.

Питання адміністрування фіскальної політики, забезпечення економічної та фінансової безпеки держави досліджували у своїх працях багато вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема: В. Андрущенко, Т. Богдан, О. Василик, В. Геєць, А. Даниленко, І. Лук'яненко, І. Лютого, В. Опарін, Ю. Пасічник, А. Соколовська, В. Танзі та інші. У наукових працях учених висвітлено теоретичні засади фіскальної політики, механізми податково-бюджетного регулювання, питання державного фінансового контролю та проблеми забезпечення економічної безпеки. Водночас сучасні умови розвитку економіки та нові виклики потребують подальшого дослідження проблем удосконалення адміністрування фіскальної політики як інструменту зміцнення фінансової складової економічної безпеки держави.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретико-методичних засад адміністрування фіскальної політики та розробка напрямів її удосконалення як інструменту забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити **такі завдання**:

- дослідити сутність, функції та інструменти фіскальної політики;
- розкрити поняття економічної безпеки держави та охарактеризувати її фінансову складову;
- визначити роль фіскальної політики у забезпеченні фінансової безпеки держави;
- проаналізувати нормативно-правове та інституційне забезпечення фіскальної політики в Україні;
- здійснити оцінку ефективності податково-бюджетного адміністрування;
- виявити основні проблеми та ризики фіскального адміністрування в Україні;
- обґрунтувати напрями удосконалення адміністрування фіскальної політики як інструменту зміцнення економічної безпеки держави.

Об'єктом дослідження є процес адміністрування фіскальної політики в системі державного управління.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти адміністрування фіскальної політики як інструменту забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних **методів**, зокрема: методи аналізу та синтезу, системного підходу, порівняльного аналізу, статистичний метод, метод узагальнення, економіко-аналітичний метод, а також графічний метод для наочного відображення результатів дослідження.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, Бюджетний та Податковий кодекси України, офіційні матеріали Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України, Державної митної служби України, Державної служби статистики України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, монографії, статті у фахових виданнях, матеріали міжнародних організацій та аналітичні звіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій та напрямів удосконалення адміністрування фіскальної політики у діяльності органів державної влади, зокрема під час розробки заходів щодо підвищення ефективності податково-бюджетного адміністрування, зміцнення фінансової безпеки держави та вдосконалення механізмів державного фінансового контролю.

Матеріали кваліфікаційної роботи **апробовані** на X Міжнародній науково-практичній конференції «Modern science: trends, challenges, solutions», що проходила в м. Ліверпуль Об'єднаного королівства у вигляді тез «Сучасний нормативно-правовий та інституційний механізм реалізації фіскальної політики держави».

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена метою, завданнями та логікою дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів (7 підрозділів), висновків. Загальний обсяг роботи – 58 сторінок. Список використаних джерел містить 80 найменувань, у т.ч. 7 іноземною мовою. У роботі вміщено 9 рисунків, 6 таблиць та 7 сторінок додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРУВАННЯ

ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ РОЛЬ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

ДЕРЖАВИ

1.1 Сутність, види та функції фіскальної політики

У сучасних умовах трансформації економічних систем та посилення глобальних викликів фіскальна політика відіграє ключову роль у забезпеченні макроекономічної стабільності, сталого розвитку та фінансової безпеки держави. Для системи публічного управління вона виступає не лише інструментом перерозподілу ресурсів, а й важливим механізмом реалізації стратегічних пріоритетів державної політики.

Фіскальному регулюванню належить особливе місце серед економічних важелів, за допомогою яких держава впливає на ринкову економіку. Від ефективності функціонування системи фіскального регулювання значною мірою залежить формування конкурентоздатної економіки, створення передумов для соціального розвитку суспільства, стійке функціонування інститутів сучасної економіки підвищення добробуту населення, загальний обсяг суспільних благ, що не може здійснюватися без якісної податкової системи та фіскального регулювання загалом [56, с.46].

Поняття «фіскальний» походить від латинського слова *fiscus* - кошик для грошей. У Стародавньому Римі означав імператорські скарбниці або військову касу, а пізніше, у буржуазній юриспруденції - державна скарбниця, для формування якої встановлювали і збирали податки [59]. Однак в економічній літературі досить часто можна зустріти звуження його тлумачення виключно до дохідної частини бюджету, або до процесу мобілізації доходів у казну держави. Фактично фіскальний варто розуміти як певну інституцію, що ототожнюється з державною казною.[56, с.47]

Сутність фіскальної політики полягає у свідомому використанні державою фінансових ресурсів для регулювання сукупного попиту і пропозиції. Вона базується на теоретичних засадах кейнсіанської економічної школи, зокрема ідеях активного державного втручання в економіку, обґрунтованих Дж. М. Кейнсом в трактаті «Загальна теорія зайнятості, відсотків та грошей» [76]. Згідно з цим підходом, у періоди економічного спаду держава повинна стимулювати попит шляхом збільшення витрат або зниження податків, тоді як у фазі економічного піднесення - стримувати перегрів економіки через скорочення витрат чи підвищення податкового навантаження.

Конституція України визначає основні засади державної політики, що спрямована на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності [27]. При цьому, забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, податкової політики, розробка і виконання загальнодержавних програм економічного розвитку є одним з основних завдань держави [53].

У Тлумачному словнику економіста під фіскальною політикою розуміють політику уряду щодо оподаткування, державних витрат, державного бюджету, спрямовану на усунення інфляційних процесів, підвищення зайнятості населення [9, с. 250].

У західній літературі поняття «фіскальна політика» зводиться до податкової і бюджетної політик та монетарної політики [22, с. 37]. Крім того, окремі економісти часто ототожнюють західний термін «фіскальна політика» з фінансовою політикою [34], що, на нашу думку, є необґрунтованим, адже фінансова політика можна розглядатися як сукупність бюджетної, податкової, грошово-кредитної, цінової, інвестиційної та зовнішньоекономічної політик.

У свою чергу, Л. Дідківська та Л.С. Головка зазначають, що бюджетна та податкова політика утворюють один неподільний вид державної економічної політики - фіскальну [14, с. 101].

Підходи різних авторів щодо дефініції «фіскальна політика» надано в

таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Визначення сутності фіскальної політики в підходах різних авторів

Автор і джерело	Визначення сутності
Небава М.І. [32]	регулювання доходів і витрат держави.
Цап І.М. [69]	складна система економічних відносин між державою, підприємствами, організаціями, установами, закладами та громадянами з приводу розподілу та перерозподілу суспільного продукту, створення централізованого фонду фінансових ресурсів і його використання з метою задоволення загальнодержавних потреб
Карлін М.І. [25]	система заходів, за допомогою яких держава впливає на економіку через структуру податкових платежів до бюджетів усіх рівнів і позабюджетних державних цільових фондів та відповідних видатків з них
Круш П.В. [30]	заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництво неінфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому
Базилевич В.Д. [2, с. 172]	особливий вид діяльності держави щодо вилучення за допомогою податків та інших джерел, які мають допоміжний характер доходів економічних суб'єктів для забезпечення тих видів діяльності, які не мають власних джерел доходів або мають недостатні для забезпечення належного рівня розвитку джерела фінансування
Масліченко С.О. [42, с. 8]	суб'єктивна форма прояву об'єктивної дії фіскального механізму як сукупність методологічних принципів, практичних форм організації та методів використання державних фінансів
Соф'їн М. [61]	сукупність правових, а також інших (організаційно-управлінських, фінансовоекономічних, інформаційних тощо) заходів, здійснюваних компетентними суб'єктами в межах правового поля і спрямованих на врегулювання відносин та процесів з питань формування державного бюджету та здійснення фінансування, витрат із нього з метою забезпечення життєздатності механізму держави, її помірного, стабільного та рівномірного соціально-економічного розвитку

С. В. Степаненко акцентує, що фіскальна політика виявляє себе в системі форм і методів мобілізації фінансових ресурсів держави (політика державних доходів) та їх розподілу (політика державних видатків), а також у фінансовому законодавстві. Відповідно до складових елементів фіскальної політики держави, автор визначає політику державних доходів, видатків і фінансове законодавство [62].

Аналіз різних додаткових концепцій розгляду сутності категорії «фіскальна політика», можна визначити її специфічні риси. До їх числа належать такі:

- фіскальна політика – частина економічної політики держави;
- фіскальна політика – складноструктурований об'єкт дослідження, який стосується процесів взаємодії між органами державної влади та іншими економічними суб'єктами;
- фіскальна політика – продукт впроваджуваних заходів органами державної влади у сфері функціонування податкової та бюджетної систем;
- фіскальна політика – пов'язана з основними елементами податкової та бюджетної політики, які впроваджуються в країні [16; 79];
- фіскальна політика є невід'ємною складовою розвитку фінансової системи держави, системи державних фінансів;
- фіскальна політика – динамічна система, яка розвивається, змінюється відповідно до сучасних тенденцій розвитку національної економіки; фіскальна політика – невід'ємна частина системи державного регулювання національної економіки [80].

У цілому істотних розбіжностей у трактуванні сутності фіскальної політики між зарубіжними та українськими науковцями не простежується. Це пояснюється тим, що в обох підходах акцент робиться на її цілеспрямованому та функціональному характері, а також на оціночному компоненті, притаманному сучасній правовій державі. Саме цей аспект дозволяє визначати рівень розвитку досліджуваного явища. Відтак увага зосереджується не лише на змісті фіскальної політики та інструментах її реалізації, а й на її цільовій орієнтації. [18]

Фіскальна політика розглядається як діяльність уряду, спрямована на формування оптимального обсягу та структури державних доходів і видатків з метою забезпечення належного рівня зайнятості, стримування інфляційних процесів і запобігання іншим негативним економічним явищам. При цьому пріоритети фіскальної політики визначаються конкретними цілями, такими як досягнення сталого економічного зростання, забезпечення збалансованості бюджету чи боротьба з інфляцією. Реалізація цих завдань здійснюється урядом шляхом впливу на сукупний попит і реальний валовий внутрішній продукт

через інструменти державних видатків і оподаткування.

Залежно від економічної ситуації та цілей державної політики виокремлюють різні види фіскальної політики. Інформацію про види фіскальної політики надано на рис.1.1.

Рис.1.1. Види фіскальної політики

Джерело: Побудовано автором

Стимулююча (експансійна) фіскальна політика спрямована на активізацію економічного зростання шляхом збільшення державних видатків або зниження податків. У короткостроковому періоді спрямовується на подолання кризи в економіці, а у довгостроковому періоді послаблення податкового тиску може спричинити розширення пропозиції факторів виробництва і зростання економічного потенціалу. Характерним для стимулюючої фіскальної політики є зміна структури державного бюджету у бік виробничого сектора економіки, збільшення державних закупівель та зниження податків.

Стримувальна (рестрикційна) фіскальна політика орієнтована на обмеження інфляції та зниження бюджетного дефіциту через скорочення видатків або підвищення податкового навантаження. Стимулююча податково-бюджетна політика здійснюється у разі значної інфляції і характеризується зміною структури державного бюджету на користь соціального сектора економіки, зменшенням державних закупівель та підвищенням податків.[13]

Дискреційна фіскальну політику передбачає свідоме прийняття урядових рішень щодо зміни податків і видатків. Недискреційна (автоматична) фіскальна політика базується на дії вбудованих стабілізаторів, таких як прогресивне оподаткування або система соціальних виплат.

Недискреційна (автоматична) фіскальна політика полягає у дії вмонтованих стабілізаторів, яке забезпечують природне пристосування економіки до фаз ділової кон'юнктури. Автоматичні (вмонтовані) стабілізатори – це такі механізми в економіці, дія яких зменшують реакцію ВВП до зміни сукупного попиту. Автоматичними стабілізаторами є автоматична зміна податкових надходжень при прогресивній системі оподаткування – система податків прогресивно залежить від особистих доходів та доходів підприємств. Якщо обсяг виробництва зменшується, то автоматично зменшуються і податкові ставки. Автоматичними стабілізаторами також являються допомога на випадок безробіття, соціальна допомога та інші соціальні трансфери [57, с.28]

У контексті сучасних викликів особливої актуальності набуває класифікація фіскальної політики за рівнем цифровізації та інституційного розвитку, що передбачає впровадження електронного адміністрування податків, аналітичних платформ та інтелектуальних систем управління фінансовими потоками.

Як зазначає М.П. Кучерявенко, бюджетно-податкова політика виконує три основні функції:

- фіскальну, яка є найважливішою та згідно з якою податки виконують своє основне призначення – насичення доходної частини бюджету (доходи держави) для задоволення потреб суспільства та діяльності органів державної влади;
- економічного регулювання – полягає у використанні податків та видатків бюджету як інструментів управління економікою;
- вирівнювання доходів – полягає у використанні бюджетного регулювання як інструмента перерозподілу валового внутрішнього продукту між усіма соціальними верствами населення [31, с. 40]

Більш глибоке вивчення питання функцій фіскальної політики, які визначають її роль у державному управлінні [13, 35, 72] дозволяє сформувати і відобразити їх на рис.1.2.

Рис.1.2. Функції фіскальної політики

Джерело: Побудовано автором

На нормативно-правовому рівні, відповідно до положень статті 7 Бюджетного кодексу України та статті 4 Податкового кодексу України, бюджетно-податкова політика трактується як сукупність заходів – зокрема законодавчих актів і управлінських рішень – у сфері фінансів, спрямованих на цілеспрямований вплив держави на розвиток національної економіки з урахуванням принципів бюджетної та податкової політики. Деталізований опис зазначених принципів представлено в додатку Б.

Таким чином, фіскальна політика є важливим інструментом державного впливу на економіку, що дозволяє не лише забезпечувати фінансування суспільних потреб, але й регулювати економічну динаміку, підтримувати соціальну стабільність та сприяти довгостроковому розвитку країни. Фіскальна політика як засіб фінансового регулювання економіки здійснюється за допомогою могутніх важелів – податків і державних видатків, тобто шляхом їх

зміни і забезпечується вплив на макроекономічні процеси – стимулювання (стримування) економічного зростання.

1.2 Економічна безпека держави: поняття, складові та критерії оцінки

Важливою характеристикою національної економіки України є економічна безпека. В умовах глобалізації та поглиблення взаємозалежності економік різних країн, прийняття важливих політичних рішень неможливе без урахування факторів економічної безпеки країни [12].

Термін «безпека» почали вживати ще в XVII столітті майже у всіх країнах Європи. Він означав спокійний стан духу людини, яка вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки. У XIX столітті сформувалося поняття національної безпеки. На думку одного з перших авторів праць цієї тематики, тодішнього президента США Т. Рузвельта, національна безпека – це сукупність умов, що надійно забезпечують національний суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства, життя і здоров'я всіх його громадян [24].

Офіційного статусу термін «економічна безпека» набув у 1985 р., коли на 40-й сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята резолюція «Міжнародна економічна безпека» [26, с. 8], а зародження нової науки – економічної безпеки – Г. Пастернак-Таранушенко пов'язує з енергетичними кризами 1973 і 1979 рр. [49, с. 51].

Існує багато наукових підходів до визначення сутності економічної безпеки. Так, наприклад, О.М. Бандурка, В.Є. Духов, К.Я. Петрова, І.М. Черняков [46, с. 64], які визначають економічну безпеку країни як «здатність її економічної системи протистояти негативному впливу об'єктивних та суб'єктивних чинників для досягнення макроекономічних цілей розвитку на рівні постіндустріальних держав».

Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень запропонували таке тлумачення поняття економічної безпеки: «Економічна безпека – це такий

стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, суспільства, держави» [71, с. 3].

Проаналізувавши різні існуючі підходи до визначення економічної безпеки держави, О. В. Скорук відзначає, що економічна безпека держави – це стан економіки держави, для забезпечення якого створюються стійкі та науково обґрунтовані методи нейтралізації негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, з'являються необхідні умови для стабільного соціально-економічного розвитку держави, захисту національних економічних інтересів та підвищення добробуту громадян. [58].

У сучасних умовах глобалізації, геоекономічної конкуренції та зростання внутрішніх і зовнішніх ризиків питання забезпечення економічної безпеки держави набуває пріоритетного значення у системі публічного управління. Економічна безпека виступає базовою складовою національної безпеки, оскільки визначає здатність держави до стабільного функціонування, саморозвитку та захисту національних економічних інтересів.

У науковій літературі економічна безпека трактується як стан економіки, за якого забезпечується її стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до самовідтворення та поступального розвитку, а також ефективне задоволення потреб суспільства. З позицій публічного управління економічна безпека розглядається як результат цілеспрямованої діяльності держави щодо формування сприятливих умов для функціонування економічної системи, мінімізації ризиків і забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

На сучасному етапі значна кількість вітчизняних і зарубіжних дослідників запропонували власні підходи до визначення основних функцій системи економічної безпеки держави. Узагальнюючи наукові позиції, доцільно виокремити ключові функції, які мають першочергове значення.

1. Захисна функція полягає у здатності системи економічної безпеки забезпечувати комплексний і адекватний захист усіх елементів економіки від

наявних і потенційних загроз, ризиків та викликів.

2. Регулятивна функція передбачає реалізацію постійних управлінських заходів і механізмів на різних рівнях економічної системи з метою забезпечення її ефективного функціонування та нейтралізації дестабілізуючих чинників.

3. Превентивна функція проявляється у впровадженні рішень і заходів, спрямованих на попередження або мінімізацію негативного впливу внутрішніх і зовнішніх факторів у довгостроковій перспективі.

4. Соціальна функція орієнтована на забезпечення суспільних інтересів, підтримання належного рівня життя населення та задоволення потреб громадян.

5. Інноваційна функція передбачає постійне оновлення та вдосконалення системи економічної безпеки, зокрема через розвиток нових підходів і інструментів протидії сучасним загрозам.

Таким чином, функціонування системи економічної безпеки держави має комплексний характер і спрямоване не лише на реагування на загрози, а й на їх своєчасне попередження та адаптацію до нових умов розвитку.

Складовими економічної безпеки, згідно з «Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», затвердженими Наказом Міністерства економічного розвитку та торгівлі від 29.10.2013 р. № 1277 та які втратили чинність 11.08.2025 р., є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпека. (рис.1.3)

Фінансова безпека є складною економічною категорією, яка характеризується розмаїттям трактувань щодо її економічного змісту та структурних складових. У переважній більшості випадків серед складових фінансової безпеки держави виділяють бюджетну безпеку, боргову безпеку, грошово-кредитну (монетарну) безпеку, валютну безпеку, інвестиційну безпеку, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору (фінансову безпеку страхового та фондового ринків). [33]

Структуру економічної безпеки держави надано на рис. 1.4.

Зазначені складові є взаємозалежними, а їх збалансований розвиток формує загальний рівень економічної безпеки держави.

Економічна безпека має динамічний характер, оскільки залежить від змін у внутрішньому середовищі (структурні диспропорції, рівень тінізації економіки, соціально-економічна нерівність) та зовнішніх чинників (міжнародні економічні кризи, воєнні загрози, глобальні ринки).

Структура економічної безпеки держави	
→ Макроекономічна	Досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій
→ Фінансова	Забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання
→ Зовнішньо-економічна	Забезпечує мінімізацію збитків держави від негативних зовнішніх економічних чинників
→ Інноваційна	Забезпечує довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науковотехнічної сфери
→ Соціальна	Забезпечує гідний і якісний рівень життя
→ Науково-технологічна	Забезпечує належне функціонування націекономіки, достатнє для досягнення конкурентоспроможності вітчизняної продукції
→ Енергетична	Забезпечує захищеність націнтересів у енергетичній сфері від наявних і потенційних загроз внутрішнього і зовнішнього характеру
→ Демографічна	Забезпечує розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів країни, суспільства і особи
→ Продовольча	Гарантує соціальноекономічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий і якісний розвиток національної економіки

Рис.1.3. Складові економічної безпеки України

Джерело: Побудовано автором

Складові фінансової безпеки держави є взаємопов'язаними і мають значний вплив одна на одну та загальний рівень фінансової безпеки держави зокрема.

При оцінюванні рівня та аналізі стану фінансової безпеки держави варто

брати до уваги усі її складники, оскільки кожна сфера характеризується властивими їй чинниками, наявність та реалізація яких може мати позитивний чи негативний вплив на фінансовий сектор загалом [33].

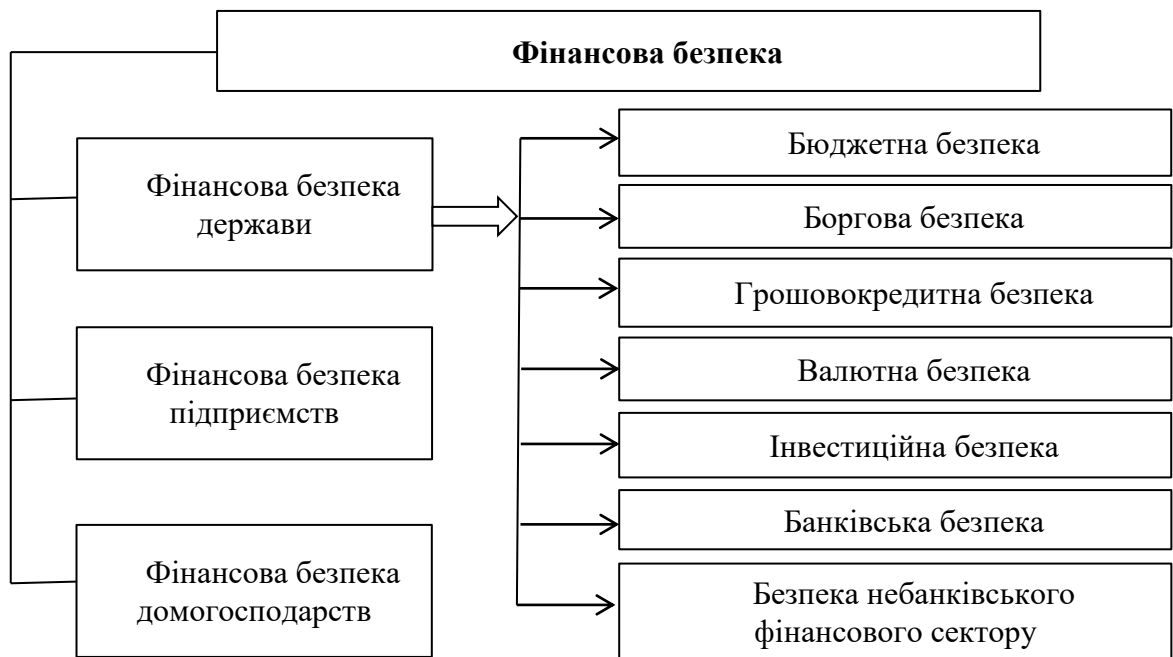

Рис.1.4 Складові фінансової безпеки

Джерело: Побудовано автором

На думку М.Копитко, та Д.Заверухи, основні завдання економічної безпеки держави повинні як формуватись на основні усвідомлення важливості реалізації основних та другорядних національних економічних інтересів, так і стосуватись захисту та розвитку всіх соціально-суспільних сфер життя населення. Основними завданнями економічної безпеки держави є наступні:

- забезпечення проградієнтного та безперервного розвитку економічної системи країни;
- формування такої структури економічної системи країни, яка б була ефективною відповідно до сьогоденних реалій життєдіяльності країни;
- подолання економічно несприятливих наслідків та соціальних викликів, які зумовили карантинні обмеження та війна;
- подолання інфляційних процесів в країні, зменшення загального рівня безробіття;

- формування доступної системи соціальних забезпечень та гарантій для всіх верст населення;
- зменшення рівня дефіциту бюджету та погашення державних боргових зобов'язань;
- збереження та раціональне використання природно-ресурсної бази країни;
- покращення конкурентної позиції держави на світовій арені, розвиток зовнішньодержавних зв'язків, які будуть спиратись на задоволення національних економічних потреб та інтересів. [28]

Оцінка економічної безпеки здійснюється на основі системи кількісних і якісних показників, що дозволяють визначити рівень стійкості економіки та виявити потенційні загрози.

До основних критеріїв оцінки належать:

- макроекономічна стабільність (темпи зростання ВВП, рівень інфляції);
- фінансова стійкість (дефіцит бюджету, державний борг, рівень податкових надходжень);
- рівень зайнятості та безробіття;
- інвестиційна активність;
- рівень тінізації економіки;
- зовнішньоекономічний баланс (експорт/імпорт, платіжний баланс);
- рівень доходів населення.

Важливим аспектом є визначення граничних (порогових) значень показників, перевищення яких свідчить про наявність загроз економічній безпеці. Наприклад, критичний рівень державного боргу або високий рівень інфляції можуть сигналізувати про макроекономічну нестабільність.

Фінансова політика визначає основні напрями формування, розподілу та використання фінансових ресурсів держави. Вона охоплює такі складові, як фіскальна політика, бюджетне планування, фінансовий контроль, макропруденційне регулювання та інші фінансові інструменти. Її ефективна реалізація забезпечує бюджетну стабільність, стимулює економічне зростання та сприяє підтриманню соціально-економічної рівноваги в державі.

1.3 Фіскальна політика як інструмент забезпечення фінансової складової економічної безпеки

У сучасних умовах трансформації економіки та підвищених безпекових викликів бюджетна безпека і фіскальна політика виступають взаємопов'язаними елементами системи економічної безпеки держави. Їх ефективна взаємодія визначає спроможність держави забезпечувати фінансову стабільність, виконувати соціальні зобов'язання та реалізовувати стратегічні напрями розвитку.

Фіскальна політика, що охоплює податкову та бюджетну складові, є ключовим інструментом формування бюджетної безпеки. Саме через механізми оподаткування та державних видатків держава впливає на формування доходної частини бюджету, розподіл фінансових ресурсів і регулювання макроекономічних процесів. Взаємозв'язок податкової і бюджетної політики проявляється у таких аспектах:

- формування доходів бюджету через ефективну податкову систему;
- управління бюджетними видатками відповідно до стратегічних пріоритетів;
- регулювання бюджетного дефіциту та державного боргу;
- вплив на економічне зростання, що, у свою чергу, визначає рівень бюджетних надходжень.

Таким чином, ефективна фіскальна політика є передумовою досягнення належного рівня бюджетної безпеки.

На законодавчому рівні згідно статті 7 Бюджетного кодексу України та статті 4 Податкового кодексу України бюджетно-податкова політика визначена системою заходів (законодавчих актів, адміністративних рішень) у сфері фінансів для цілеспрямованого впливу держави на розвиток національної економіки згідно принципів бюджетної та податкової політики.

Бюджетно-податкова політика здійснює фіскальну, регулюючу та стимулюючу функції, забезпечуючи водночас і економічну спроможність

держави виконувати покладені на неї функції, і регулювання економічних процесів у державі та напряду розвитку економічної системи. Шляхи її застосування тісно взаємопов'язані із глобалізаційними процесами, в яких перебуває економічна система країни, та цілей, поставлених перед урядом, що приймає відповідні рішення. [13]

Державна фінансова політика включає заздалегідь визначені і затверджені заходи, форми і методи мобілізації, розподілу і використання фінансових ресурсів державними інститутами. Її ціль полягає у виконанні державою своїх функцій згідно зі стратегічними і тактичними цілями економічного і соціального розвитку. [64, с. 36]

Вплив фінансової політики на бюджетну безпеку проявляється через призму ефективно спланованих, розроблених та реалізованих дій фінансових органів влади, що направлені на забезпечення фінансової спроможності Державного та місцевих бюджетів, запобігаючи розвитку фінансових дисбалансів та шоків. Це створює умови для ефективного використання фондів бюджетних ресурсів та розвитку економіки. Крім того, ефективна фінансова політика сприяє залученню інвестицій, що можуть бути направлені на розвиток інфраструктури, на соціальні програми та інші пріоритетні напрями, в тому числі на покращення обороноздатності держави. [40]

До основних критеріїв бюджетної безпеки можна віднести стабільність основних параметрів платіжнорозрахункової системи, що гарантує надійність фінансових операцій та розширення можливостей держави для здійснення зовнішньої та внутрішньої політики на основі належних фінансових ресурсів. Оптимальне залучення та використання позикових коштів для фінансування бюджетних витрат, проводиться з метою забезпечення ефективного використання ресурсів та реалізації бюджетної політики, яка відповідає реальним цілям та інтересам країни [21, с. 37].

У контексті реформування сфери державних фінансів в Україні, все більшої ваги набуває ефективне управління інформаційними ресурсами. Забезпечення прозорості публічних фінансів стає необхідною умовою для

контролю ефективності їх розподілу і є визначальним фактором успішного реформування національної економіки. Останні роки були відзначені успішними ініціативами в цьому напрямку. Встановлення високих стандартів щодо якості розкриття державних даних стає важливим інструментом для боротьби з такими проблемами, як неефективність, корупція та популізм у державному управлінні, а також сприяє бюджетній безпеці України [63, с. 78].

Фінансова політика суттєво впливає на рівень фінансової стійкості держави. Ключове значення має спроможність ефективно управляти фінансовими ризиками та підтримувати стабільність банківської системи, що є важливою передумовою зміцнення бюджетної безпеки як складової фінансової безпеки країни. Використання таких фінансових інструментів, як регулювання банківської діяльності, фінансовий моніторинг і контроль за рухом грошових потоків, сприяє запобіганню фінансовим правопорушенням, зокрема відмиванню коштів та іншим незаконним операціям.

Негативне значення на рівень бюджетної безпеки на та систему публічних фінансів в цілому, відіграють фіскальні ризики. Існують різні фіскальні ризики, які можуть мати прямий вплив на фінансову стабільність. Ці ризики включають можливе зменшення податкових надходжень, ухилення від сплати податків, згортання підприємницької діяльності або перехід у тіньовий сектор, а також збільшення витрат на компенсацію збитків окремих державних підприємств. Крім прямих фіскальних ризиків, є також умовні ризики, які виникають внаслідок невиконання зобов'язань суб'єктами господарювання перед державою щодо гарантійних зобов'язань [13].

Також до загроз, які є характерними для бюджетної безпеки та в цілому й для фінансової безпеки України, можна віднести: офшоризацію капіталу держави, корупцію в сфері державних та місцевих органів влади, високий рівень тінізації економіки, рейдерство, неефективний розподіл фондів фінансових ресурсів, а найсуттєвішою загрозою з кінця лютого 2022 року для України є повномасштабна війна на території країни. Основною метою держави в сфері забезпечення високого рівня бюджетної безпеки полягає в моніторингу

та виявленні загроз, оцінці їх рівня, а також впровадженні відповідних заходів для запобігання та усунення цих загроз і негативних наслідків, що вони можуть викликати [4, с. 37].

Наше дослідження було б не повним, якщо б ми на розглянули дефініцію адміністрування. Словник української мови дає таке тлумачення: адміністрування (від лат. *administrare* - управляти) - управлінська діяльність посадових осіб, що має чітко регламентовані функції; уміння практично організувати виконавчорозпорядчу та виробничу діяльність; стиль управління, за якого діяльність фокусується на процедурах і контролі правильного виконання розпоряджень. [59] У широкому значенні адміністрування - це не тільки професійна діяльність чиновників, а й уся система адміністративних інститутів з достатньо суворою ієрархією, за допомогою якої відповідальність за виконання державних рішень «спускається» зверху вниз.

У цьому випадку поняття адміністрування відповідає поняттю адміністративного державного управління, яке визначає особливу соціальну функцію, спрямовану на упорядкування розвитку в інтересах всього суспільства, де державний чиновник виступає соціальним агентом влади. У вузькому значенні адміністрування означає професійну діяльність державних чиновників, спрямовану на виконання рішень керівництва. [59]

Забезпечення економічної безпеки є одним із ключових завдань державної політики. Основними інструментами державного впливу є: фіскальна політика (податки та державні видатки); грошово-кредитна політика; інвестиційна політика; соціальна політика; регуляторна діяльність.

У системі публічного управління важливу роль відіграє координація дій органів державної влади, забезпечення прозорості управління та впровадження сучасних цифрових інструментів аналізу економічних процесів.

Після початку повномасштабного військового вторгнення на територію України, перед органами виконавчої влади постало завдання, щодо здійснення ефективної фінансової політики, через застосування комплексу рішень та дій, спрямованих на зміцнення бюджетної безпеки, що мають безпосереднє

значення на забезпечення загальнонаціональної безпеки держави.

Недосконалість фіскальної політики може призводити до порушення бюджетної безпеки. До ключових загроз належать:

- нестабільність податкових надходжень;
- високий рівень тінізації економіки;
- неефективне використання бюджетних коштів;
- зростання державного боргу;
- дисбаланс між доходами та видатками.

У таких умовах виникає потреба у вдосконаленні механізмів фіскального адміністрування.

З позицій публічного управління ключовим є забезпечення ефективної координації між інструментами фіскальної політики та цілями бюджетної безпеки. Це передбачає:

- стратегічне планування бюджетної політики;
- впровадження середньострокового бюджетного планування;
- застосування програмно-цільового методу;
- цифровізацію бюджетного процесу;
- підвищення прозорості та підзвітності.

Таким чином, бюджетна безпека та фіскальна політика є взаємозалежними категоріями, що формують основу фінансової стабільності держави. У системі публічного управління їх взаємодія забезпечує ефективне функціонування бюджетної системи, стійкість економіки та реалізацію державної політики. Вдосконалення фіскальних механізмів та управлінських інструментів є ключовою умовою зміцнення бюджетної безпеки України в сучасних умовах.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1 Нормативно-правове та інституційне забезпечення фіскальної політики

Фіскальна політика є важливим інструментом державного регулювання економіки, який реалізується через систему нормативно-правових актів та діяльність відповідних інституцій. В умовах трансформаційних процесів і глобалізації особливого значення набуває ефективність механізмів управління державними фінансами, що визначає стабільність економічного розвитку та соціального забезпечення.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації фіскальної політики до сучасних викликів, зокрема економічної нестабільності, зростання державного боргу та потреби у підвищенні прозорості бюджетного процесу.

Нормативно-правовий механізм фіскальної політики включає сукупність законів, підзаконних актів та міжнародних зобов'язань, що регулюють бюджетні та податкові відносини. Базовими документами у цій сфері є Конституція держави, бюджетний та податковий кодекси, а також закони про державний бюджет на відповідний рік.

Конституція України є базою для всього законодавства. Стаття 67 встановлює обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Стаття 95 визначає, що виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків. [27]

Ключовими кодифікованими актами є Податковий кодекс України який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів та визначає вичерпний перелік податків, об'єкти оподаткування, платників, порядок

адміністрування; Бюджетний кодекс України, що визначає правові засади функціонування бюджетної системи України, її структуру, принципи, а також процес складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів; Митний кодекс України, який регулює правила переміщення товарів через кордон та порядок справляння митних платежів, що є важливою складовою доходів бюджету.[3]

Оскільки економічна ситуація змінюється, фіскальна політика адаптується через Закон про Державний бюджет України, який ухвалюється щороку і встановлює конкретні суми доходів, видатків, граничний обсяг дефіциту та державного боргу на поточний рік. Для фіскальної політики в контексті податкових пільг та стимулів важливий Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Практичну реалізацію законів забезпечують підзаконні нормативно-правові акти: Постанови Кабінету Міністрів України (наприклад, «Про порядок ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно», «Про порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам...» тощо); Накази Міністерства фінансів України, яке є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію фінансової та бюджетної політики; Роз'яснення Державної податкової служби, які хоча і мають рекомендаційний характер, критично важливі для правозастосування.

Нормативно-правове регулювання забезпечує визначення принципів побудови бюджетної системи, порядку формування доходів і видатків, а також механізмів контролю за використанням фінансових ресурсів. Важливою складовою є гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, що сприяє інтеграції у світову економічну систему. Наприклад, Угоди про уникнення подвійного оподаткування (Україна має такі договори з понад 70 країнами) чи Директиви ЄС (В рамках Угоди про асоціацію Україна поступово гармонізує своє законодавство (наприклад, щодо ПДВ та акцизів) з європейськими стандартами).

Особливу роль відіграють середньострокове бюджетне планування та

програмно-цільовий метод, які дозволяють підвищити ефективність використання бюджетних коштів і забезпечити стратегічний підхід до розвитку держави.

Інституційний механізм фіскальної політики представлений системою державних органів, установ та організацій, які взаємодіють між собою для формування, затвердження та реалізації податкової та бюджетної стратегії держави. Цей механізм забезпечує перетворення теоретичних цілей (стабілізація економіки, перерозподіл доходів) у конкретні управлінські дії.

Інституційний механізм фіскальної політики представлений системою органів державної влади, що здійснюють формування та реалізацію бюджетно-податкової політики зображено на рис.2.1.

Рис.2.1. Інституційний механізм фіскального регулювання економічної безпеки держави

Джерело: сформовано автором за [4]

До ключових інституцій належать:

– Міністерство фінансів, яке відповідає за формування бюджетної

політики, координацію фінансової діяльності та здійснює контроль за витратами державного бюджету;

- податкові органи, що забезпечують адміністрування податків і зборів (здійснення контролю за дотриманням податкового законодавства, виявлення фактів ухилення від сплати податків);

- митні органи, що забезпечують митний контроль та боротьбу з контрабандою, здійснюють валютний контроль у межах компетенцій;

- органи казначейства, які здійснюють виконання бюджету;

- органи державного аудиту та контролю, що забезпечують внутрішньодержавний фінансовий контроль, проведення ревізій, перевірок ефективності використання бюджетних коштів ;

- Національний банк України, який здійснює регулювання у фінансовій сфері, національної валюти;

- парламент і уряд, які визначають стратегічні напрями фіскальної політики та здійснюють її законодавче забезпечення;

- органи силового впливу, які здійснюють контроль за дотриманням антимонопольного законодавства, фінансової прозорості та упередженням фінансового тероризму, контроль прозорості державних службовців, перевірка декларацій.

Ефективність інституційного механізму значною мірою залежить від рівня координації між цими органами, прозорості їх діяльності та впровадження сучасних інформаційних технологій у сфері управління державними фінансами.

Незважаючи на наявність розвиненої нормативно-правової бази, сучасний механізм реалізації фіскальної політики стикається з рядом проблем, серед яких:

- недостатня узгодженість між різними рівнями бюджетної системи;

- складність податкового адміністрування;

- обмежена ефективність контролю за використанням бюджетних коштів;

- вплив політичних факторів на прийняття фіскальних рішень.

Для підвищення ефективності фіскальної політики доцільно:

- удосконалити нормативно-правову базу з урахуванням міжнародних стандартів;
- посилити інституційну спроможність органів державної влади;
- впроваджувати цифрові технології у бюджетний процес;
- забезпечити підвищення рівня прозорості та підзвітності у сфері державних фінансів.

Інституційний механізм фіскального регулювання економічної безпеки держави достатньо потужний і розгалужений, але інституції цього механізму швидше дотичні до регулювання економічної безпеки, аніж безпосередньо на неї впливають. Важливим також є той факт, що внутрішнє регулювання економічної безпеки і підходи до нього всередині країни впливають на зовнішні прояви такого регулювання. Це важливо враховувати при здійсненні стратегічних досліджень щодо фіскального регулювання економічної безпеки держави. [55]

Для забезпечення системного підходу до аналізу фіскального інструментарію доцільно класифікувати його за чотирма функціональними групами: податкові важелі, бюджетні інструменти, фіскальні стабілізатори, а також інститути прозорості та аудиту (рис.2.2).

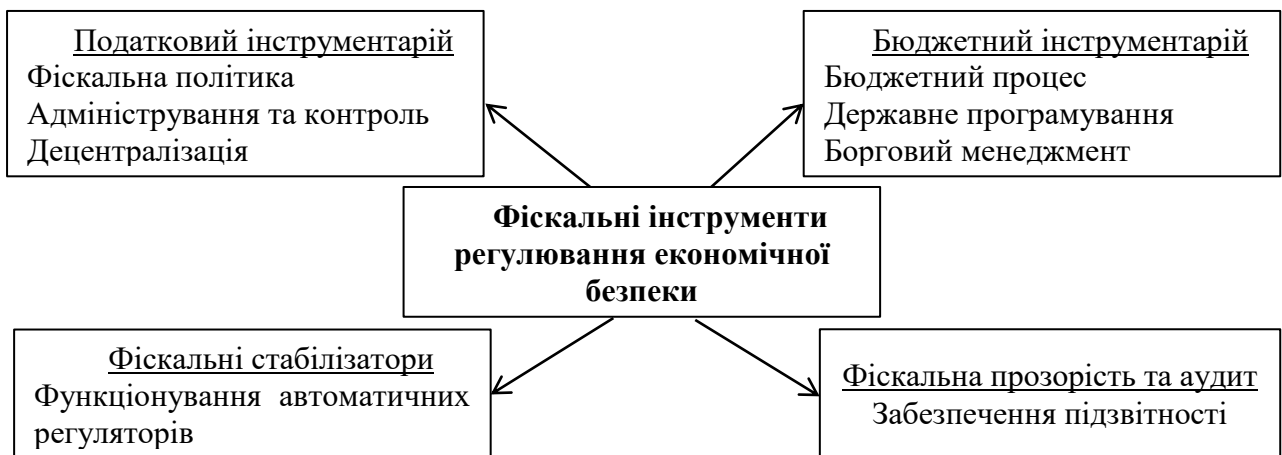

Рис.2.2. Класифікація фіскального інструментарію регулювання ЕБ

Джерело: сформовано автором

До податкового інструментарію належить фіскальна політика, адміністрування та контроль і децентралізація.

В межах фіскальної політики започатковано диференціацію податкових ставок, впровадження преференцій для пріоритетних галузей, застосування прогресивної шкали оподаткування з метою соціального вирівнювання, а також запровадження екологічних та цифрових податків.

Адміністрування та контроль передбачає діджиталізацію фіскального нагляду (РРО, е-чеки) та впровадження заходів із детінізації економіки.

Децентралізація являє собою перерозподіл податкових ресурсів на користь місцевих бюджетів для посилення їхньої фінансової автономії.

Бюджетний інструментарій передбачає бюджетний процес, державне програмування, борговий менеджмент, фіскальні стабілізатори, фіскальну прозорість та аудит.

До бюджетного процесу відносяться стратегічне планування видатків із фокусом на сектори національної безпеки, медицину та оборону.

Державне програмування – це реалізація цільових програм підтримки підприємництва, інвестиції в людський капітал та механізми адресного соціального субсидування.

В рамках боргового менеджменту здійснюється моніторинг рівня дефіциту та оптимізація витрат на обслуговування державних запозичень.

Фіскальні стабілізатори передбачають функціонування автоматичних регуляторів (податків на доходи та соціальних трансфертів), які корегують економічний цикл без прямого втручання законодавчої влади.

Задачами фіскальної прозорість та аудиту є забезпечення підзвітності через системи внутрішнього й зовнішнього фінансового контролю та впровадження принципів «відкритого бюджету» для громадського моніторингу.

Сучасний нормативно-правовий та інституційний механізм фіскальної політики є складною системою, що поєднує законодавче регулювання та діяльність державних органів. Його ефективність визначається рівнем узгодженості між правовими нормами та інституційною практикою їх реалізації. Удосконалення цього механізму є необхідною умовою забезпечення економічної стабільності та сталого розвитку держави.

2.2 Оцінка ефективності податково-бюджетного адміністрування в Україні

Ефективність публічного управління соціальною діяльністю безпосередньо залежить від якості податково-бюджетного адміністрування, яке забезпечує мобілізацію ресурсів та їх раціональний розподіл. В умовах пост-воєнної трансформації України цей механізм набуває стратегічного значення для забезпечення соціальної стійкості суспільства.

Аналіз динаміки основних макроекономічних показників України за 2020–2025 рр. свідчить про тісний взаємозв'язок між станом національної економіки та ефективністю фіскального адміністрування. Фіскальна політика впродовж досліджуваного періоду виконувала не лише функцію наповнення бюджету, а й виступала важливим інструментом стабілізації економіки в умовах пандемії COVID-19, воєнного стану, інфляційних процесів та зростання боргового навантаження.

Аналіз інституційної ефективності податкового адміністрування дозволяє виокремити такі ключові показники результативності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка основних макроекономічних показників України, млн.грн

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2025
ВВП	4 194 102	5 459 574	5 191 028	6 537 825	7 658 659	8 931 194
ВВП, млн.дол.США	155 582	199 770	161 990	181 220	190 740	н/д
індекс інфляції, %	105,0	110,0	126,6	105,1	112,0	108,0
Доходи	1076016,7	1296852,9	1787395,6	2671998,0	3122713,4	3834209,6
Видатки, млн. грн.	1288016,7	1490258,9	2705423,3	4014418,1	4486682,7	5473577,2
дефіцит/профіцит бюджету	-217096,1	-197937,4	-914701,7	-1333110,7	-1358500,1	-1635782,2
державний та гарантований державою борг	2 551 935,6	2 671 827,6	4 071 683,1	5 519 483,9	6 980 964,9	9 042 678,5
млн.дол.США	90 255,4	97 947,4	111 343,7	145 316,9	166 059,3	213 332,1
рівень безробіття, %	9,9	10,3	18,5	18,2	14,3	17,7
податкові надходження до державного бюджету	851115,6	1107090,9	949764,4	1203544,1	1647189,6	2015818,9

Джерело: побудовано автором за даними Мінфіну

Насамперед слід відзначити позитивну динаміку номінального валового внутрішнього продукту України. У 2020 р. ВВП становив 4 194 102 млн грн, тоді як у 2025 р. його обсяг зріс до 8 931,2 млрд. грн, тобто більш ніж удвічі. Це свідчить про поступове відновлення економічної активності після кризових явищ та часткову адаптацію економіки до умов воєнного стану. (рис.2.3)

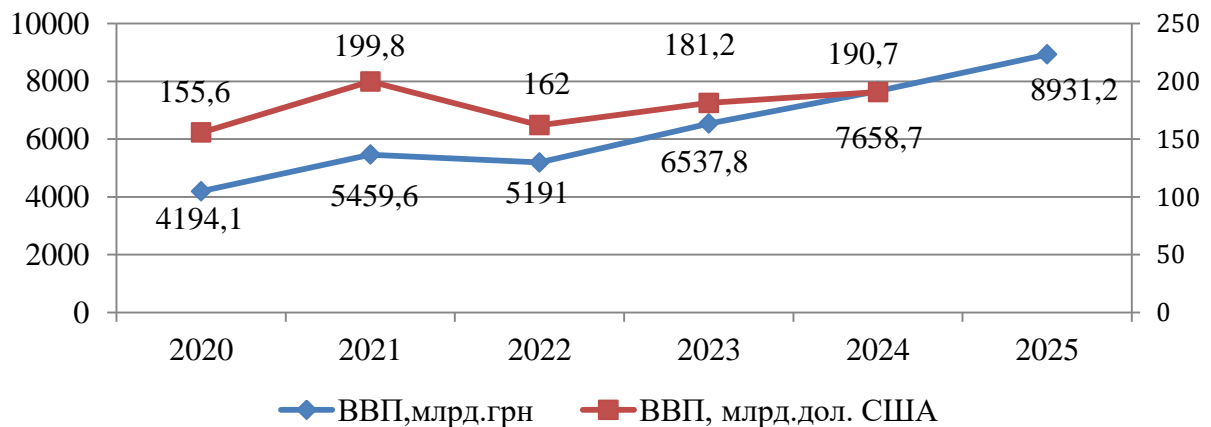

Рис. 2.3. Динаміка ВВП України в національній (млрд. грн.) та іноземній валюті (млрд. дол. США)

Джерело: побудовано автором за даними Мінфіну

Водночас у доларовому еквіваленті динаміка ВВП є менш стабільною: після зростання у 2021 р. до 199,8 млрд дол. США у 2022 р. спостерігалось його скорочення до 162 млрд. дол. США, що було зумовлено військовою агресією, скороченням виробництва, девальвацією національної валюти та зниженням інвестиційної активності. Така ситуація безпосередньо вплинула на систему фіскального адміністрування, оскільки зменшення реального сектору економіки обмежує податкову базу держави.

Важливим індикатором ефективності фіскальної політики є динаміка доходів бюджету. Упродовж 2020-2025 рр. доходи державного бюджету зросли з 1,08 трлн. грн. до 3,83 трлн грн. Особливо суттєве зростання спостерігалось у 2023-2025 рр., що пояснюється активізацією міжнародної фінансової допомоги, підвищенням податкового навантаження, інфляційним фактором та вдосконаленням адміністрування податків. Зростання податкових надходжень

із 851,1 млрд. грн. у 2020 р. до понад 2 трлн. грн. у 2025 р. свідчить про підвищення фіскальної ефективності податкової системи та посилення контрольної функції держави.

Разом із тим зростання доходів бюджету супроводжувалося значно швидшим збільшенням державних видатків. Якщо у 2020 р. видатки становили 1,29 трлн. грн., то у 2025 р. вони досягли 5,47 трлн. грн. Основними причинами такого зростання стали збільшення оборонних витрат, фінансування соціальних програм, підтримка внутрішньо переміщених осіб, відновлення інфраструктури та обслуговування державного боргу. У результаті дефіцит бюджету зріс із 217 млрд грн у 2020 р. до понад 1,6 трлн. грн. у 2025 р., що свідчить про суттєве посилення навантаження на систему державних фінансів.

Зростання бюджетного дефіциту безпосередньо вплинуло на динаміку державного та гарантованого державою боргу. Упродовж досліджуваного періоду його обсяг збільшився з 2,55 трлн. грн. у 2020 р. до понад 9 трлн грн у 2025 р. У доларовому еквіваленті борг зріс із 90,3 млрд. дол. США до 213,3 млрд дол. США. Це свідчить про посилення боргової залежності держави та формування додаткових ризиків для фінансової безпеки України. Водночас значна частина залучених ресурсів була спрямована на забезпечення макрофінансової стабільності та підтримку функціонування держави в умовах війни, що обумовлює необхідність підвищення ефективності фіскального адміністрування та раціонального використання бюджетних ресурсів.

Окремої уваги потребує аналіз інфляційних процесів. У 2022 р. індекс інфляції становив 126,6 %, що стало найвищим показником за досліджуваний період. Висока інфляція негативно впливає на економічну стабільність, знижує купівельну спроможність населення та підвищує соціальну напругу. Разом із тим інфляційні процеси частково сприяли номінальному збільшенню податкових надходжень, оскільки зростання цін автоматично розширює базу оподаткування для непрямих податків, насамперед ПДВ та акцизів. Це свідчить про неоднозначний вплив інфляції на ефективність фіскальної політики: з одного боку, забезпечується зростання бюджетних надходжень, а з іншого -

посилюються ризики макроекономічної нестабільності.

Позитивним аспектом є зростання податкових надходжень навіть в умовах воєнного стану. Це може свідчити про поступове вдосконалення системи податкового адміністрування, цифровізацію податкових процесів, розвиток електронних сервісів ДПС та посилення контролю за сплатою податків. Водночас темпи зростання податкових надходжень значною мірою були зумовлені інфляційними чинниками та підвищенням податкового навантаження, а не виключно реальним економічним зростанням.

За даними Міністерства фінансів України та звітами Рахункової палати, система адміністрування доходів у 2024–2025 роках продемонструвала високу адаптивність. Зокрема, доходи державного бюджету за 2025 рік сягнули 3834,2 млрд грн. Це свідчить про посилення фіскальної спроможності держави, що є базовою умовою для виконання соціальних зобов'язань перед громадянами. (табл. 2.2)

Таблиця 2.2

Динаміка доходів Державного бюджету України, (млн. грн.)

Доходи	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Всього	1076016,7	1296852,9	1787395,6	2671998,0	3122713,4	3834209,6
Податкові надходження	851115,6	1107090,9	949764,4	1203544,1	1647189,6	2015818,9
Частка в доходах	79,1	85,37	53,14	45,04%	52,75	52,57
Неподаткові надходження	212946,9	175358,0	346327,7	991601,7	974398,5	1217563,3
Частка в доходах, %	19,79	13,52	19,38	37,11	31,2	31,76
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	1029,7	1289,9	481090,7	433404,5	473945,2	548013,6
Частка в доходах, %	0,1	0,1	26,92	16,22	15,18	14,29
офіційні трансферти	10658,0	12576,1	9465,6	42915,3	26522,3	52088,5
Частка в доходах, %	0,99	0,97	0,53	1,61	0,85	1,36

Джерело: побудовано автором за даними Мінфіну

Аналіз динаміки доходів Державного бюджету України за 2020–2025 рр.

свідчить, що основним джерелом формування бюджетних ресурсів упродовж усього досліджуваного періоду залишалися податкові надходження. Саме вони забезпечували переважну частину доходів бюджету та виступали ключовим індикатором ефективності фіскального адміністрування держави.

У 2020 р. обсяг податкових надходжень становив 851,1 млрд. грн., що забезпечило 79,1 % усіх доходів державного бюджету (рис.2.4).

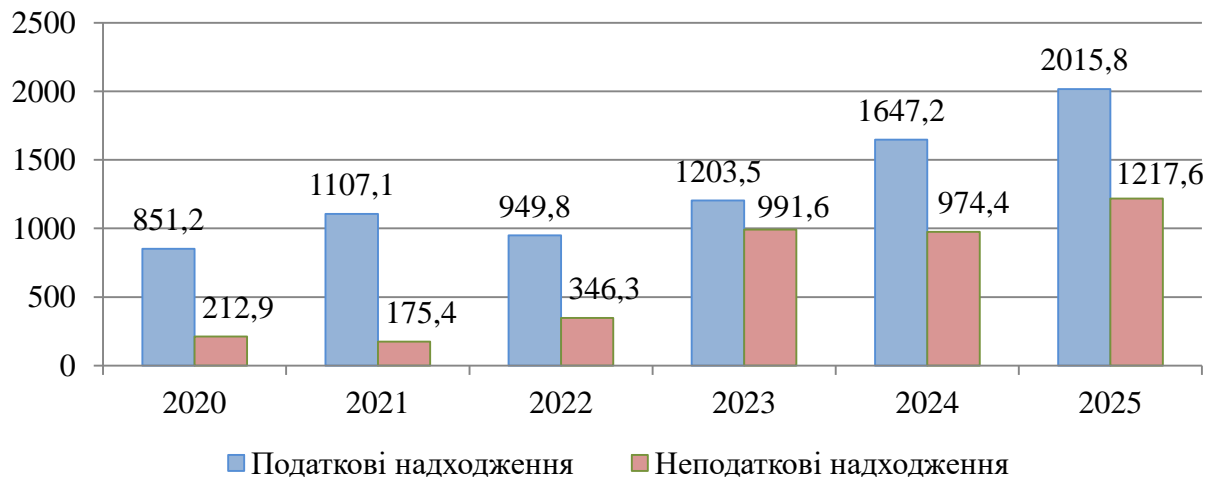

Рис.2.4 Динаміка податкових і неподаткових надходжень до державного бюджету України за 2020-2025 рр.

Джерело: побудовано автором за даними Мінфіну

У 2021 р. їх обсяг зріс до 1 107,1 млрд грн, а частка у структурі доходів досягла 85,37 %, що є найвищим показником за досліджуваний період. Така тенденція свідчила про поступове відновлення економіки після пандемії COVID-19, активізацію господарської діяльності та підвищення результативності податкового адміністрування.

Однак у 2022 р. відбулося суттєве скорочення частки податкових надходжень у структурі доходів бюджету – до 53,14 %. Незважаючи на те, що їх абсолютний обсяг залишався значним (949,8 млрд грн), повномасштабна військова агресія спричинила скорочення виробництва, зниження ділової активності, втрату частини податкової бази та зменшення надходжень від окремих видів податків. Одночасно держава була змушена запроваджувати

податкові пільги та спрощення для підтримки бізнесу, що також вплинуло на зменшення фіскальної ефективності.

Починаючи з 2023 р., спостерігається поступове відновлення ролі податкових надходжень у структурі державних доходів. У 2025 р. їх обсяг досяг 2 015,8 млрд грн, а частка стабілізувалася на рівні понад 52 %. Це свідчить про адаптацію економіки до кризових умов, поступове розширення податкової бази та покращення адміністрування податків, зокрема через цифровізацію фіскальних процесів та посилення контролю за сплатою податків.

Другим за значенням джерелом доходів бюджету виступали неподаткові надходження. Їх частка у загальній структурі доходів у 2020–2021 рр. коливалася в межах 13–20 %, однак у 2023 р. різко зросла до 37,11 %. Така тенденція пояснюється збільшенням надходжень від державних підприємств, Національного банку України, адміністративних зборів, військових облігацій та інших фінансових джерел. У 2025 р. неподаткові надходження становили вже понад 1,2 трлн грн або 31,76 % усіх доходів бюджету. Це свідчить про посилення ролі альтернативних джерел фінансування державних потреб в умовах воєнного стану.

Особливе місце у структурі доходів державного бюджету впродовж 2022–2025 рр. посідали кошти від закордонних країн та міжнародних організацій. Якщо у 2020–2021 рр. їх частка була майже незначною та становила лише 0,1 %, то вже у 2022 р. вона зросла до 26,92 % доходів бюджету. У грошовому вираженні міжнародна фінансова допомога становила 481,1 млрд грн, а у 2025 р. - вже 548 млрд грн. Це свідчить про критично важливу роль міжнародної підтримки у забезпеченні фінансової стійкості держави в умовах війни. Саме міжнародна допомога дозволила компенсувати втрати податкових надходжень, фінансувати соціальні видатки, оборонний сектор та підтримувати макрофінансову стабільність.

Водночас значна залежність бюджету від зовнішнього фінансування формує додаткові ризики для фінансової безпеки держави. Висока частка міжнародної допомоги у структурі доходів свідчить про недостатню

самодостатність бюджетної системи та посилення залежності державних фінансів від зовнішніх партнерів. Це створює потенційні загрози у разі скорочення обсягів міжнародної підтримки або зміни геополітичної ситуації.

Офіційні трансферти у структурі доходів бюджету мали відносно незначну частку - від 0,53 % до 1,61 %. Їх обсяг упродовж досліджуваного періоду залишався порівняно стабільним, хоча у 2025 р. спостерігалось певне зростання до 52,1 млрд грн. Незначна роль офіційних трансфертів свідчить про те, що вони не є ключовим джерелом формування доходів державного бюджету.

Загалом проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що основну частину доходів Державного бюджету України формують податкові надходження, які залишаються базовим джерелом фінансового забезпечення держави. Водночас у період воєнного стану суттєво зросла роль міжнародної фінансової допомоги та неподаткових надходжень, що стало наслідком кризових економічних умов та необхідності фінансування значних державних видатків. Така структура доходів свідчить про збереження фіскального потенціалу держави, однак одночасно вказує на наявність високих ризиків залежності бюджетної системи від зовнішніх джерел фінансування. У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів державної політики має стати зміцнення власної дохідної бази бюджету, підвищення ефективності податкового адміністрування та зменшення рівня тінізації економіки.

Аналіз наведених показників дозволяє зробити висновок, що ефективність фіскального адміністрування перебуває у прямій залежності від загального стану економіки держави. У періоди економічного зростання розширюється податкова база, зростають бюджетні надходження та покращуються можливості держави щодо фінансування соціально-економічних програм. Водночас економічні кризи, воєнні ризики, інфляція та скорочення виробництва негативно впливають на фінансову стійкість держави та ускладнюють реалізацію фіскальної політики.

Аналіз структури податкових надходжень до Державного бюджету

України за 2020–2025 рр. свідчить про зміну ролі окремих податків у формуванні доходів бюджету та трансформацію фіскальних пріоритетів держави в умовах економічної нестабільності та воєнного стану (табл.2.3)

Таблиця 2.3

Структура податкових надходжень до бюджету України, (млн. грн.)

Податкові надходження	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Всього	851115,6	1107090,9	949764,4	1203544,1	1647189,6	2015818,9
Податок на доходи фізичних осіб	117 281,3	137 555,2	148 427,3	206 944,8	326 094,9	492 308,3
Частка , %	10,9	10,61	8,3	7,74	10,44	12,84
Податок на прибуток підприємств	108 695,0	147 751,7	117 049,9	143 837,1	271 137,4	284 726,2
Частка , %	10,2	11,39	6,55	5,38	8,68	7,43
Податок на додану вартість	400 600,1	536 489,2	467 001	580 797,3	734 455,4	848 936,6
Частка , %	37,23	41,37	26,13	21,73	23,53	22,14
Акцизний податок	138 296,2	162 451,2	569 353,8	748 143,9	944 861,8	1 129 829,3
Частка , %	12,86	12,53	31,85	28,0	30,26	29,47
Рентні платежі	52 475,7	80 749,4	85 365,0	60 327,7	52 430,5	48 682,4
Частка , %	4,88	6,23	4,78	2,26	1,68	1,27
МИТО	30 460,5	38 177,2	26 246,0	40 559,4	48 279,3	55 985,0
Частка , %	2,83	2,94	1,47	1,52	1,55	1,46
інші	3 306,2	3 916,5	3 322,4	3 731,1	4 328,2	4 075,3
Частка , %	0,31	0,3	0,19	0,14	0,14	0,11

Джерело: побудовано автором за даними Мінфіну

Найбільшу частку податкових надходжень упродовж досліджуваного періоду формував податок на додану вартість (ПДВ). У 2020–2021 рр. його частка становила понад 37–41 % усіх податкових надходжень, що свідчило про високу фіскальну ефективність непрямого оподаткування. Проте у 2022–2025 рр. частка ПДВ скоротилася до 22–26 %, хоча абсолютні обсяги надходжень продовжували зростати і у 2025 р. досягли 848,9 млрд грн. Така тенденція пояснюється структурними змінами економіки, податковими пільгами в умовах війни та стрімким зростанням інших податкових джерел. Незважаючи на зниження питомої ваги, ПДВ залишається одним із найбільш ефективних бюджетоутворюючих податків.

Суттєве зростання фіскального значення спостерігалось щодо акцизного податку. Якщо у 2020–2021 рр. його частка становила близько 12–13 %, то у 2022 р. вона різко зросла до 31,85 %, а у 2025 р. становила 29,47 %. Абсолютний обсяг акцизних надходжень збільшився більш ніж у 8 разів – з 138,3 млрд грн у 2020 р. до 1,13 трлн грн у 2025 р. Це свідчить про значне посилення фіскальної ролі акцизного оподаткування, що було пов'язано зі змінами податкової політики, підвищенням ставок акцизів, інфляційними процесами та зростанням оподаткування підакцизних товарів.

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) демонстрував стабільну позитивну динаміку. Його надходження зросли з 117,3 млрд грн у 2020 р. до 492,3 млрд грн у 2025 р. Частка ПДФО у структурі податкових надходжень коливалася в межах 7,7–12,8 %. Особливо суттєве зростання спостерігалось у 2024–2025 рр., що пояснюється збільшенням фонду оплати праці, інфляційними чинниками та підвищенням грошового забезпечення військовослужбовців. Це свідчить про посилення ролі ПДФО як стабільного джерела бюджетних надходжень.

Податок на прибуток підприємств характеризувався менш стабільною динамікою. У 2022–2023 рр. його частка знизилася до 5–6 %, що було наслідком скорочення прибутковості бізнесу в умовах війни та економічної кризи. Проте вже у 2024 р. надходження суттєво зросли до 271,1 млрд грн, що свідчило про часткове відновлення економічної активності та адаптацію підприємств до нових умов господарювання. Загалом фіскальна ефективність цього податку значною мірою залежить від фінансових результатів діяльності підприємств і загального стану економіки.

Загалом аналіз структури податкових надходжень свідчить, що найбільш фіскально ефективними податками в Україні залишаються ПДВ та акцизний податок, які формують основну частину податкових доходів бюджету. Водночас упродовж досліджуваного періоду спостерігається зростання ролі ПДФО та акцизного оподаткування, тоді як значення податку на прибуток підприємств, рентних платежів і мита залишається менш стабільним та

значною мірою залежить від загальної економічної ситуації в державі.

Аналіз динаміки бюджетного дефіциту та державного боргу України у 2020–2025 рр. свідчить про суттєвий вплив фіскальної політики на фінансову стійкість держави. Досліджуваний період характеризувався значним посиленням фіскального навантаження, що було обумовлено пандемією COVID-19, повномасштабною війною, необхідністю фінансування оборонних витрат та підтримки соціально-економічної стабільності країни. (табл.2.4)

Таблиця 2.4

Динаміка бюджетного дефіциту та державного боргу України

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Дефіцит бюджету, млн. грн.	-217 096,1	-197 937,4	-914 701,7	-1 333 110,7	-1 358 500,1	-1 635 782,2
Дефіцит у % до ВВП;	-5.18%	-3.63%	-17.62%	-20.39%	-17.74%	-18.32%
Державний та гарантований державою борг, млн. грн.	2 551 935,6	2 671 827,6	4 071 683,1	5 519 483,9	6 980 964,9	9 042 678,5
борг у % до ВВП	60.8%	48.9%	78.4%	84.4%	91.2%	101.2%

Джерело: побудовано автором за даними Мінфіну

У 2020–2021 рр. дефіцит державного бюджету залишався відносно контрольованим. У 2020 р. його обсяг становив 217,1 млрд. грн. або 5,18 % ВВП, а у 2021 р. - 197,9 млрд грн або 3,63 % ВВП. Такі показники відповідали кризовим умовам пандемії та загалом залишалися в межах допустимого рівня для більшості країн світу. У цей період фіскальна політика виконувала стабілізаційну функцію, спрямовану на підтримку економічної активності, фінансування медичної сфери та соціального захисту населення.

Однак у 2022 р. внаслідок повномасштабної військової агресії фінансова ситуація суттєво погіршилася. Дефіцит бюджету зріс до 914,7 млрд грн або 17,62 % ВВП, що стало безпрецедентним показником для України. Основними причинами такого зростання стали різке збільшення оборонних видатків, скорочення економічної активності, зменшення податкових надходжень та

необхідність фінансування гуманітарних і соціальних програм. У 2023–2025 рр. дефіцит продовжував зростати та у 2025 р. досяг 1,64 трлн грн або 18,32 % ВВП. Це свідчить про збереження високого рівня дисбалансу державних фінансів та значної залежності бюджету від зовнішніх джерел фінансування.

Постійне зростання бюджетного дефіциту безпосередньо вплинуло на динаміку державного та гарантованого державою боргу. У 2020 р. його обсяг становив 2,55 трлн грн або 60,8 % ВВП, тоді як у 2025 р. державний борг зріс до 9,04 трлн грн і вперше перевищив обсяг ВВП, досягнувши 101,2 %. Така тенденція свідчить про суттєве посилення боргового навантаження на економіку та формування ризиків для фінансової безпеки держави.

Особливо негативним є перевищення боргом рівня 60 % ВВП, який у міжнародній практиці вважається граничним показником фінансової стійкості держави. Уже у 2022 р. боргове навантаження України становило 78,4 % ВВП, а у 2024–2025 рр. перевищило 90–100 % ВВП. Це свідчить про зростання ризику боргової залежності, підвищення витрат на обслуговування боргу та потенційне послаблення макрофінансової стабільності.

Разом із тим слід враховувати, що в умовах війни фіскальна політика України мала переважно антикризовий та мобілізаційний характер. Значна частина бюджетних ресурсів спрямовувалася на забезпечення обороноздатності держави, функціонування критичної інфраструктури та підтримку населення. За таких умов дефіцитне фінансування стало необхідним інструментом підтримки економічної та соціальної стабільності.

Водночас тривале збереження високого рівня дефіциту бюджету та державного боргу формує низку ризиків для фінансової стійкості держави. Насамперед це:

- зростання залежності від зовнішніх кредиторів та міжнародної фінансової допомоги;
- підвищення витрат на обслуговування державного боргу;
- посилення інфляційного тиску;
- ризик девальвації національної валюти;

– обмеження можливостей фінансування інвестиційних та соціальних програм у майбутньому.

Крім того, значне боргове навантаження може негативно впливати на інвестиційну привабливість держави та кредитний рейтинг України, що ускладнює доступ до міжнародних фінансових ринків.

Зростання частки міжнародної заборгованості безпосередньо пов'язане з тим, що Україна активно залучає гроші від зарубіжних донорів і кредиторів через російсько-українську війну. За 2022–2025 роки міжнародне фінансування (без урахування грантів) становило майже 130 млрд. дол. США.[31]

Середній строк погашення державного боргу збільшився до 12 років проти 6 років у довоєнний час. З одного боку, це можна вважати позитивом, оскільки Україна зможе розтягнути виплати та погашення. З іншого – довгострокові зобов'язання «зв'язують» бюджетні кошти, призводять до скорочення темпів зростання ВВП й обходяться загалом державі дорожче, оскільки через девальвацію та інфляцію витрати на обслуговування боргів постійно зростають.

Середньозважена вартість держборгу на кінець II кварталу 2025 року становила 4,9%, тоді як у 2021 році – 7,2%. При цьому вартість зовнішньої заборгованості була лише на рівні 2%, оскільки більшість позик, які одержувала Україна останніми роками, надано на пільгових умовах. За даними Мінфіну, частка пільгових кредитів у структурі державного боргу України становить 64% (до початку війни – 26%).

А ось ціна внутрішнього боргу досить висока – 13,5%, що зумовлено високими темпами інфляції та жорсткими монетарними умовами (Національний банк із квітня 2025 року тримає облікову ставку на рівні 15,5%).[31]

Незважаючи на низьку середньозважену вартість, щороку на погашення й обслуговування зовнішньої та внутрішньої заборгованості Україна витрачає понад 1 трлн грн – це близько 10% ВВП. На сплату одних лише відсотків витрати становлять 4–5% ВВП. (додаток Г)

Якщо звернути увагу на структуру держборгу за видами валют, то 63% –

це запозичення, які номіновані в доларах та євро. А якщо враховувати всі іноземні валюти, то їхня частка у структурі держборгу сягає 77%.

Подібне переорієнтування у бік валютної складової державного боргу може спричинити його номінальне збільшення внаслідок девальвації національної валюти. Зокрема, упродовж 2025 року гривня знецінилася відносно долара США на 0,8 %, а щодо євро – на 14,5 %. У результаті цього обслуговування та погашення боргових зобов'язань, номінованих в іноземній валюті, стало для України дорожчим на відповідний відсоток. З огляду на прогнозоване у 2026 році подальше послаблення гривні щонайменше на 5–6 %, тенденція до зростання вартості державного боргу через валютний фактор зберігатиметься і надалі.

Таким чином, проведений аналіз свідчить, що фіскальна політика України у 2020–2025 рр. відіграла ключову роль у забезпеченні функціонування держави в кризових умовах, однак одночасно спричинила суттєве погіршення показників фінансової стійкості. Стрімке зростання бюджетного дефіциту та державного боргу свідчить про необхідність удосконалення механізмів податково-бюджетного адміністрування, підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, розширення дохідної бази бюджету та формування збалансованої боргової політики з метою зміцнення фінансової безпеки держави у довгостроковій перспективі.

2.3 Основні проблеми та ризики фіскального адміністрування

Сучасна система фіскального адміністрування в Україні перебуває у стані постійної трансформації, що обумовлено необхідністю адаптації до глобальних економічних викликів, цифровізації економіки, євроінтеграційних процесів та умов воєнного стану. Ефективність фіскального адміністрування безпосередньо впливає на рівень наповнення державного бюджету, стабільність фінансової системи та рівень довіри суб'єктів господарювання до державних інституцій. Водночас функціонування системи супроводжується низкою системних

проблем та ризиків, які негативно впливають на результативність податкової та митної політики держави.

Однією з ключових проблем фіскального адміністрування є нестабільність податкового законодавства. Динаміку змін до податкового кодексу надано на рис. 2.5.

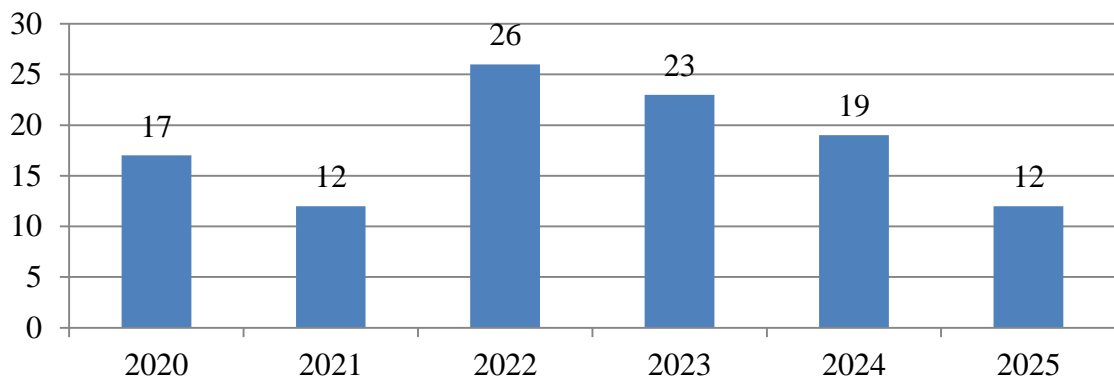

Рис. 2.5. Динаміка кількості змін до Податкового кодексу України

Джерело: побудовано автором

Часті зміни нормативно-правових актів створюють значні труднощі для платників податків, ускладнюють процес планування господарської діяльності та підвищують адміністративні витрати бізнесу. Дослідники зазначають, що надмірна мінливість податкових правил знижує інвестиційну привабливість країни та формує високий рівень податкових ризиків для суб'єктів господарювання.

Суттєвою проблемою залишається також складність процедур податкового адміністрування. Незважаючи на впровадження електронних сервісів та цифрових платформ, система адміністрування податків все ще характеризується значною бюрократизацією, дублюванням процедур та складністю податкової звітності. Особливо це стосується адміністрування податку на додану вартість, де значні труднощі викликають процедури реєстрації податкових накладних, моніторинг ризикових операцій та блокування податкових документів. Одним із найбільш стійких ризиків залишається функціонування схем з неправомірного відшкодування ПДВ.

На основі аналізу фіскальних ризиків можна виділити три групи загроз для бюджетної стабільності (табл. 2.5)

Таблиця 2.5

Фіскальні ризики (за класифікацією Міністерства фінансів)

Категорія ризику	Сутність та прояв	Вплив на соціальну сферу
Макроекономічний	Невідповідність реальних показників ВВП та інфляції прогнозним значенням.	Скорочення реального обсягу фінансування соціальних програм.
Борговий	Зростання витрат на обслуговування державного боргу через зміну валютних курсів.	Вимивання коштів із цивільних секторів на користь виконання боргових зобов'язань.
Безпековий	Руйнування виробничих потужностей та міграція платників податків.	Різне зростання навантаження на систему соціального захисту (ВПО, ветерани).

Джерело: побудовано автором

Окремим напрямом проблематики є високий рівень дискреційних повноважень контролюючих органів. У практиці фіскального адміністрування часто виникають ситуації неоднозначного трактування норм податкового законодавства, що створює передумови для корупційних ризиків та адміністративного тиску на бізнес. Наявність оціночних критеріїв під час визначення ризиковості платників податків або господарських операцій сприяє виникненню конфліктів між державою та суб'єктами підприємницької діяльності. Це вимиває ліквідність із бюджету та потребує від фіскальних органів надмірної концентрації на контрольних функціях замість сервісних.

Важливим ризиком функціонування фіскальної системи є тінізація економіки та ухилення від сплати податків. Значна частина господарських операцій здійснюється поза офіційним сектором економіки, що призводить до втрат бюджетних надходжень та зниження ефективності податкової системи. Основними чинниками тінізації залишаються високий рівень податкового навантаження, недосконалість механізмів контролю, низький рівень податкової культури та недостатній рівень довіри до державних інституцій.

Диспропорції фіскальної децентралізації є ще одним каменем спотикання.

Хоча громади отримали більше ресурсів, спостерігається значний розрив між спроможністю різних територіальних громад. Окремі громади залишаються критично залежними від державних субвенцій, не маючи внутрішніх стимулів для розвитку власної податкової бази.

Серйозним викликом для сучасного фіскального адміністрування виступають ризики цифровізації податкових процесів. Впровадження електронного документообігу, автоматизованих систем контролю та цифрових платформ значно підвищує ефективність адміністрування, однак одночасно породжує нові загрози, пов'язані з кібербезпекою, захистом персональних даних та технічними збоями інформаційних систем. У наукових дослідженнях наголошується, що недостатній рівень захисту інформаційної інфраструктури може призвести до витоку конфіденційної інформації, втрати даних та дестабілізації функціонування податкових органів.

Особливу увагу слід приділити проблемам цифрового розриву та недостатнього рівня цифрової компетентності окремих категорій платників податків. Перехід до електронного адміністрування потребує відповідного рівня технічного забезпечення та навичок користування цифровими сервісами, що не завжди доступно для малого бізнесу або окремих регіонів країни. Це створює додаткові бар'єри для виконання податкових зобов'язань та може призводити до зростання кількості помилок у податковій звітності. В цьому блоці слід виділити кіберзагрози, тобто ризик витоку персональних даних платників або блокування роботи державних реєстрів унаслідок атак. Недостатній рівень цифрової грамотності або відсутність стабільного зв'язку в окремих регіонах ускладнює адміністрування податків на місцевому рівні.

Значний негативний вплив на систему фіскального адміністрування мають корупційні ризики. Незважаючи на проведення антикорупційних реформ, у діяльності фіскальних органів продовжують існувати ризики зловживання службовим становищем, вибіркового застосування норм законодавства та неформального впливу на результати податкового контролю. Корупція призводить до нерівності умов ведення бізнесу, зниження

конкурентоспроможності економіки та втрати довіри до державної влади.

В умовах воєнного стану додатковими ризиками стали зниження податкової бази, скорочення економічної активності та зростання бюджетного дефіциту. Руїнування інфраструктури, релокація підприємств, міграція населення та скорочення обсягів виробництва негативно впливають на рівень податкових надходжень. Одночасно держава змушена збільшувати видатки на оборону та соціальний захист населення, що посилює навантаження на систему фіскального адміністрування.

Важливою проблемою залишається також недостатня координація між органами державної влади у сфері фіскального контролю. Обмежений рівень інформаційного обміну між податковими, митними, правоохоронними та фінансовими органами ускладнює процес виявлення фінансових правопорушень і схем ухилення від оподаткування. У результаті держава втрачає значний обсяг потенційних бюджетних ресурсів.

Таким чином, сучасна система фіскального адміністрування України характеризується наявністю комплексу взаємопов'язаних проблем і ризиків, серед яких ключовими є нестабільність законодавства, складність адміністративних процедур, тінізація економіки, корупційні загрози, ризики цифровізації та недостатня інституційна взаємодія органів влади. Подолання зазначених проблем потребує системного реформування фіскальної системи, удосконалення нормативно-правової бази, підвищення рівня цифрової безпеки, забезпечення прозорості діяльності контролюючих органів та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

2.4 Напрями удосконалення адміністрування фіскальної політики як інструменту зміцнення економічної безпеки

З початком повномасштабної війни обсяг державних видатків і бюджетного дефіциту відображають підвищення частки держави та її переорієнтацію на першочергове фінансування військових потреб.

Деструктивний вплив війни, епідемії та стихійних лих змушує уряд держави приймати надзвичайні фіскальні заходи, що стрімко збільшує бюджетні дефіцити та державні борги. Основною особливістю формування бюджетно-податкової політики в контексті глобалізаційних процесів є тенденція переорієнтація пріоритетів державних фінансів на забезпечення ведення збройної боротьби у масштабах, що дозволяють фізичні ресурси країни. Податкові доходи для таких цілей, навіть враховуючи підвищення ставок податків і розширення бази оподаткування, не є достатніми для покриття потреб воєнного часу. Тому дефіцит бюджету відіграє небезпечну роль у воєнній економіці [50].

З початку воєнної агресії проти України в контексті глобалізаційних процесів проявилися наступні особливості бюджетно-податкової політики:

- збільшення сумарних видатків державного бюджету (до 42%) та частки бюджетного фінансування національної безпеки та оборони; - номінальне зниження доходів бюджету внаслідок зменшення сфери економічної діяльності та надання податкових пільг українському бізнесу;

- активне залучення державних позик і накопичення державного боргу для протидії зниженню податкових надходжень;

- збільшення грантово-кредитної підтримки від зовнішніх офіційних кредиторів як прояв солідарності з Україною провідних держав світу;

- фактичне закриття зовнішніх приватних джерел фінансування для уряду на невизначений період часу; - випуск внутрішніх військових облігацій Міністерством фінансів України та залучення емісійних ресурсів центрального банку для підтримання бажаних обсягів розміщення облігацій при слабкій участі приватних інвесторів;

- зниження податкових ставок чи тривале надання податкових пільг населенню і бізнесу, що не перебувають у зоні активних бойових дій; - суттєве збільшення видатків бюджету в реаліях воєнної економіки, що має критичне значення для збереження життєздатності держави, з умовою дотримання режиму суворої економії бюджетних коштів (надання державних грантів для

започаткування малого бізнесу та розбудова цивільної транспортної інфраструктури під час війни (що відбувається зараз в Україні) не мають прецедентів у світовій практиці);

- емісійне фінансування дефіциту бюджету є загальноприйнятим способом фінансування під час війни, однак у країнах, яким вдалося зберегти макрофінансову стабільність частка грошової емісії серед джерел фінансування дефіциту не перевищувала 20% (в Україні станом на початок липня дана частка вже досягла 40%) [11].

У сучасних умовах трансформації економічної системи України, посилення глобальних фінансових викликів та дії воєнного стану особливого значення набуває удосконалення адміністрування фіскальної політики як одного з ключових інструментів забезпечення економічної безпеки держави. Ефективне фіскальне адміністрування сприяє стабільному наповненню бюджету, зменшенню рівня тінізації економіки, зміцненню фінансової стійкості держави та формуванню сприятливого інвестиційного середовища.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення фіскального адміністрування є забезпечення стабільності та прогнозованості податкового законодавства. Часті зміни податкових норм негативно впливають на підприємницьку активність, ускладнюють довгострокове планування та підвищують ризики ведення бізнесу. Формування стабільної нормативно-правової бази дозволить підвищити рівень довіри платників податків до держави, покращити інвестиційний клімат та забезпечити зростання податкових надходжень. Науковці зазначають, що передбачуваність податкової політики є важливою умовою економічної безпеки та фінансової стабільності держави. [60]

Важливим напрямом модернізації системи адміністрування є подальша цифровізація фіскальних процесів. Упровадження сучасних інформаційних технологій сприяє автоматизації податкового контролю, мінімізації людського фактору та зниженню рівня корупційних ризиків. Використання електронних сервісів, автоматизованих систем аналізу ризиків, електронного документообігу

та цифрових платформ забезпечує підвищення прозорості діяльності контролюючих органів і спрощує взаємодію між державою та платниками податків. Особливого значення набуває розвиток технологій Big Data, штучного інтелекту та аналітичних систем моніторингу фінансових операцій, що дозволяє оперативного виявляти податкові правопорушення та мінімізувати втрати бюджету. [77]

Складовою цифрової трансформації має стати вдосконалення електронного адміністрування податку на додану вартість. Автоматизація процедур реєстрації податкових накладних, оптимізація системи моніторингу ризикових операцій та зменшення кількості випадків необґрунтованого блокування податкових документів сприятимуть покращенню бізнес-клімату та підвищенню ефективності податкового контролю. Удосконалення механізму адміністрування ПДВ дозволить знизити рівень податкових маніпуляцій та посилити фінансову безпеку держави. [74]

Одним із ключових напрямів удосконалення фіскальної політики є зменшення рівня тінізації економіки. Для цього необхідним є формування ефективної системи податкового контролю, яка базуватиметься на ризик-орієнтованому підході та сучасних цифрових технологіях. Важливу роль у цьому процесі відіграє створення прозорих умов ведення бізнесу, спрощення процедур адміністрування податків та зниження надмірного адміністративного навантаження на суб'єктів господарювання. Підвищення рівня податкової культури населення та довіри до державних інституцій також сприятиме добровільному виконанню податкових зобов'язань і зменшенню масштабів ухилення від оподаткування. [77]

Важливим напрямом зміцнення економічної безпеки держави є посилення інституційної спроможності органів фіскального адміністрування. Це передбачає підвищення професійного рівня працівників податкових і митних органів, удосконалення системи кадрового забезпечення, впровадження сучасних стандартів управління та підвищення рівня відповідальності посадових осіб. Ефективне функціонування фіскальних органів неможливе без

забезпечення належного рівня професійної підготовки кадрів та розвитку їх цифрових компетентностей.

Особливу увагу слід приділити питанням протидії корупції у сфері фіскального адміністрування. Зниження рівня корупційних ризиків можливе шляхом мінімізації дискреційних повноважень посадових осіб, автоматизації процедур прийняття рішень та забезпечення прозорості діяльності контролюючих органів. Важливим механізмом антикорупційної політики є впровадження електронного аудиту, автоматизованого аналізу ризикових операцій та систем внутрішнього контролю. Зменшення рівня корупції позитивно впливатиме на інвестиційну привабливість держави та підвищуватиме рівень економічної безпеки.

У сучасних умовах важливим напрямом удосконалення фіскальної політики є гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами. Євроінтеграційні процеси вимагають адаптації української системи податкового адміністрування до вимог Європейського Союзу, зокрема у сфері митного контролю, боротьби з фінансовими правопорушеннями, цифровізації податкових процедур та обміну податковою інформацією. Імплементация міжнародних стандартів сприятиме підвищенню прозорості фінансової системи та інтеграції України у світовий економічний простір.

Важливим аспектом удосконалення адміністрування фіскальної політики є зміцнення інформаційної та кібернетичної безпеки. Активне впровадження цифрових технологій підвищує ризики кібератак, витоку конфіденційної інформації та порушення функціонування державних інформаційних систем. У зв'язку з цим держава повинна забезпечити належний рівень захисту інформаційної інфраструктури, удосконалити системи кіберзахисту та впровадити сучасні механізми захисту персональних даних платників податків. [35]

Одним із перспективних напрямів є впровадження ризик-орієнтованого підходу до податкового контролю. Використання аналітичних інструментів для оцінки ризиковості фінансових операцій дозволяє зосередити увагу контролюючих органів на найбільш проблемних сферах, мінімізуючи при

цьому втручання у діяльність сумлінних платників податків. Такий підхід забезпечує більш ефективне використання ресурсів фіскальних органів та сприяє підвищенню результативності податкового контролю.

Не менш важливим напрямом є посилення міжнародного співробітництва у сфері податкового адміністрування. Глобалізація фінансових потоків, розвиток цифрової економіки та транснаціонального бізнесу вимагають активної взаємодії держав у сфері обміну податковою інформацією та боротьби з ухиленням від оподаткування. Участь України в міжнародних ініціативах щодо протидії розмиванню податкової бази та виведенню прибутків з-під оподаткування сприятиме зміцненню фінансової безпеки держави та підвищенню ефективності фіскальної політики.

Таким чином, удосконалення адміністрування фіскальної політики є важливим інструментом зміцнення економічної безпеки держави. Основними напрямками модернізації мають стати забезпечення стабільності податкового законодавства, цифровізація фіскальних процесів, мінімізація корупційних ризиків, зменшення рівня тінізації економіки, посилення інституційної спроможності фіскальних органів, гармонізація законодавства з європейськими стандартами та розвиток міжнародного співробітництва у сфері податкового контролю. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню ефективності державного управління фінансовими ресурсами та забезпеченню стабільного економічного розвитку України.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено теоретичне узагальнення та практичний аналіз адміністрування фіскальної політики як інструменту забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки.

Установлено, що фіскальна політика є одним із ключових механізмів державного регулювання економіки, який забезпечує формування та перерозподіл фінансових ресурсів держави. Основними інструментами фіскальної політики виступають податки, державні видатки, бюджетний дефіцит, державний борг та система міжбюджетних відносин. Ефективність їх адміністрування безпосередньо впливає на рівень фінансової стабільності держави, наповнення бюджету та здатність держави протидіяти внутрішнім і зовнішнім економічним загрозам.

Досліджено теоретичні підходи до визначення економічної безпеки держави та встановлено, що фінансова складова є однією з її найважливіших характеристик. Фінансова безпека визначає спроможність держави забезпечувати стабільність бюджетної системи, підтримувати достатній рівень фінансових ресурсів та мінімізувати ризики дестабілізації економіки. У цьому контексті фіскальна політика виступає важливим інструментом забезпечення економічної безпеки держави.

Фіскальна політика є однією з ключових складових державного регулювання економіки та охоплює систему заходів уряду щодо формування доходів і здійснення видатків державного бюджету з метою впливу на макроекономічні процеси. Її основними інструментами виступають податки, державні витрати, трансферти та бюджетний дефіцит або профіцит. У широкому розумінні фіскальна політика спрямована на забезпечення економічного зростання, стабілізацію економічних циклів, зниження рівня безробіття та інфляції, а також перерозподіл доходів у суспільстві.

У ході дослідження встановлено, що система адміністрування фіскальної політики України функціонує в умовах значних економічних та безпекових викликів. Аналіз нормативно-правового та інституційного забезпечення фіскальної політики показав, що в Україні сформовано відповідну систему органів державного управління у сфері податково-бюджетного адміністрування, до якої входять Міністерство фінансів України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Державна казначейська служба України та інші інституції. Водночас існує необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази та підвищення ефективності координації діяльності між державними органами.

Проведений аналіз макроекономічних показників України за 2020–2025 рр. свідчить про складний стан державних фінансів у період пандемії COVID-19 та повномасштабної війни. Незважаючи на зростання номінального ВВП та доходів бюджету, спостерігалось суттєве збільшення бюджетного дефіциту та державного боргу. Дефіцит бюджету у 2025 р. перевищив 18 % ВВП, а рівень державного боргу перевищив 100 % ВВП, що свідчить про посилення боргових ризиків та зниження фінансової стійкості держави.

Установлено, що основним джерелом формування доходів державного бюджету залишаються податкові надходження, частка яких у різні роки становила від 45 % до 85 % усіх доходів бюджету. Найбільш фіскально ефективними податками є податок на додану вартість, акцизний податок та податок на доходи фізичних осіб. Водночас у період воєнного стану значно зросла роль міжнародної фінансової допомоги та неподаткових надходжень, що свідчить про високу залежність державних фінансів від зовнішніх джерел фінансування.

У результаті дослідження виявлено основні проблеми та ризики фіскального адміністрування в Україні, серед яких: нестабільність податкового законодавства, складність процедур адміністрування податків, високий рівень тінізації економіки, корупційні ризики, значне боргове навантаження, залежність бюджету від міжнародної допомоги, а також ризики цифровізації

фіскальної системи. Наявність зазначених проблем негативно впливає на ефективність фіскальної політики та рівень фінансової безпеки держави.

Доведено, що в сучасних умовах особливого значення набуває цифровізація податково-бюджетного адміністрування. Впровадження електронних сервісів, автоматизованих систем моніторингу та ризик-орієнтованого підходу до податкового контролю сприяє підвищенню прозорості діяльності фіскальних органів, мінімізації корупційних ризиків та покращенню податкової дисципліни.

За результатами проведеного дослідження обґрунтовано основні напрями удосконалення адміністрування фіскальної політики як інструменту зміцнення фінансової складової економічної безпеки держави. До них належать:

- забезпечення стабільності та прогнозованості податкового законодавства;
- удосконалення механізмів податкового та бюджетного адміністрування;
- цифровізація фіскальних процесів;
- підвищення ефективності податкового контролю;
- зниження рівня тіньової економіки;
- мінімізація корупційних ризиків;
- удосконалення системи управління державним боргом;
- зміцнення фінансової стійкості бюджетної системи;
- гармонізація фіскальної політики України з європейськими стандартами.

Таким чином, ефективне адміністрування фіскальної політики є необхідною умовою забезпечення фінансової складової економічної безпеки держави. Від результативності податково-бюджетного адміністрування залежить здатність держави забезпечувати макрофінансову стабільність, підтримувати належний рівень бюджетних ресурсів, фінансувати соціально-економічний розвиток та протидіяти сучасним економічним загрозам. Реалізація запропонованих напрямів удосконалення фіскальної політики сприятиме зміцненню фінансової безпеки України та підвищенню ефективності державного управління в умовах сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Л. Вплив основних інструментів державного регулювання на економічну безпеку держави за демографічною та соціальною сферами. Ефективність державного управління. 2018. Вип. 2 (55). Ч. 2. С. 202-210.
2. Базилевич В.Д. Макроекономіка : навч. посібник / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик. Київ : Атіка, 2002. 368 с.
3. Бюджетний кодекс України. Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI. - [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text) (дата звернення - 20.04.2026)
4. Варналій З.С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації: монографія. Знання України, Київ, 2020, 423 с.
5. Власюк О.С. Економічна безпека держави : монографія. Львів: Апріорі, 2013. 836.
6. Гнатенко В. (2021) Основні складові економічної безпеки держави. *Науковий вісник : Державне управління. №1 (7). С. 66-82.*
7. Голинський Ю. О. Цифрові інструменти та технології в системі податкового адміністрування України: аналіз, класифікація та проблеми впровадження. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки. 2025. №84. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2025-84-21>*
8. Гончаренко Н., Доля Р., Сурін Д. (2016) Фіскальний інструментарій як ключовий елемент системи регулювання економічного розвитку держави на макрорівні. *Вісник харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Вип. 5. С. 90-93*
9. Гончаров С.М., Кушнір Н.Б. Глумачний словник економіста. / за заг.ред. проф. С.М. Гончарова. Київ: Центр учбової літератури, 2009.264 с.
10. Гріненко А. Ю. Удосконалення механізмів забезпечення економічної безпеки України: теорія, методологія, практика : Дис. доктора екон. наук : 21.04.01 – економічна безпека держави ДВНЗ «ПереяславХмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Переяслав,

Національний інститут стратегічних досліджень, Київ. 2021. 506 с

11. Дацко О. Забезпечення економічної безпеки України: соціально гуманітарний вимір : дис. ... д-р екон. наук : 08.00.03 Львів, 2021. 636 с.

12. Дейнека Т.А., Дивнич О.Д., Волкова Н.В., Загребельна І.Л., Чернова О.В. (2022) Сучасні глобальні тенденції економіки. *Бізнес Інформ*. 2022, Issue 12, 37–44.

13. Дзекунов С.М. (2023) Види, принципи та особливості бюджетно-податкової політики в контексті глобалізаційних процесів. *Фінанси, грошовий обіг і кредит* 1.2023 DOI: 10.36919/2312-7812.1.2023.101

14. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки: навч. посібник. К.: Знання-Прес, 2000. 209 с.

15. Дрозд І. К., Назарова, Г. Б. (2025). Регуляторні аспекти реєстрації податкових накладних з податку на додану вартість: проблеми, ризики, перспективи. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, (2(61), 3–15. [https://doi.org/10.26642/pbo-2025-2\(61\)-3-15](https://doi.org/10.26642/pbo-2025-2(61)-3-15)

16. Дубина М., Попело О., Тарасенко О. Інституційні трансформації фінансової системи України в умовах розвитку цифрової економіки. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. № 1 (25). С. 91-110. DOI: 10.25140/2411-5215-2021-1(25)-91-110

17. Дуліба Є.В. Фіскальна політика держави: адміністративно-правовий аспект: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07. Дн., 2019. 380с.

18. Дулік Т. О, Александрюк Т. Ю. (2016). Вектори розвитку сучасної фіскальної політики України. *International scientific journal*. № 2. С. 107-115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_2_25

19. Економічна безпека України в умовах високих воєнних ризиків та глобальної нестабільності : експ.-аналіт. доп. / [Базиліук Я., Власенко Р., Власюк О. та ін.] ; за заг. ред. Я. Жаліла. Київ : НІСД, 2025.104 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.03>

20. Жадько К.С., Литвиненко О.Л. (2025) Економічна безпека України: аналіз та підходи до відновлення. Науковий погляд: економіка та управління, №

2 (90).. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2025-90-4>

21. Зверук Л.А., Білик О.Г. Бюджетна безпека як важливий пріоритет розвитку бюджетної системи України. *Інтернаука. Економічні науки*. 2017. Вип. 2. С. 35–39.

22. Зимовець В.В. Державна фінансова політика економічного розвитку: НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. Київ. 2010. 356 с.

23. Індекс економічної безпеки 2025. – Міжнародний Інститут Свободи, 2025, 32 с.
https://d2c4wny57m91c4.cloudfront.net/Index_Economic_Security_2025_ukr_dcf45bdf64.pdf

24. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы. *БизнесИнформ*. 1999. № 11–12. С. 45–47.

25. Карлін М. І. Соціальна і фіскальна політика держави: проблеми регіональної координації в умовах нового етапу глобалізації. Демографія та соціальна економіка. 2014. № 2 (22). С. 34–44.

26. Козаченко Г.В. Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] К. : Лібра, 2003. 280 с.

27. Конституція України, Конституція, Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96вр#Text> (дата звернення – 20.03.2026 р.)

28. Копитко, М., Заверуха, Д. (2021). Характеристика основних складових забезпечення економічної безпеки держави. *Вчені записки Ун-ту «КРОК»*, (3(63), 155–160. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-63-155-160>

29. Корягіна Т. В. (2018) Фіскальна політика як інструмент забезпечення національної безпеки держави. *Ефективна економіка*. №5

30. Круш П.В. Гроші та кредит : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 216 с. URL: https://pidruchniki.com/13331222/finansi/fiskalna_politika_derzhavi

31. Кучеренко С. Держборг понад 100% ВВП та 1 трлн грн на його

обслуговування: чому Україна входить у 2026 рік із недієздатною борговою стратегією. *Mind*.29.01.2026. <https://mind.ua/publications/20300353-derzhborg-ponad-100-vvp-ta-1-trln-grn-na-jogo-obslugovuvannya-chomu-ukrayina-vhodit-u-2026-rik-iz-ned>

32. Кучерявенко М.П. Податкове право: Київ, Право. 2013. 536 с.

33. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка*. № 11, 2016
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>

34. Логунова М.М., Шахов В.А., Шевченко М.Ф. Концептуальні засади теорії політики: навч. посібник. К.:1999. 160 с.

35. Лоцихін О. М. (2024) Правові проблеми реалізації фіскальних функцій держави в умовах сучасних викликів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 85. Том 1.

36. Лук'яненко І., Сидорович М. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики : монографія. К. : НаУКМА, 2014. 229 с.

37. Макогон В. Д. Фіскальна політика як складова економічного розвитку. *Економічний вісник університету*. Випуск № 49
<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-49-149-155>

38. Мандзіновська Х. О. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2016. № 2. С. 159–166.

39. Мандзіновська Х. О. (2016) Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Наукові записки Української академії друкарства*. №2. С. 159–166.

40. Маринов Д.М. (2023) Фінансова політика та її вплив на зміцнення бюджетної безпеки України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*.
https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/34_73_1/14.pdf DOI:
<https://doi.org/10.32782/2523-4803/73-1-12>

41. Марчук Л. Л., Казарян О. Г. (2018) Інноваційні інструменти

забезпечення економічної безпеки регіону в контексті стрімкого розвитку технології -blockchain. *Агросвіт*. № 23. С. 45-50.

42. Масліченко С.О. Фіскальний механізм у системі державного регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія». Київ, 2002. 19 с

43. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України (втратив чинність 11.08.2025 р): http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.

44. На сучасному етапі її розвитку. Економіка та суспільство Випуск № 72 DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-80>

45. Небава М.І. Теорія макроекономіки / Навч. посіб. Київ : Слово, 2005. 536 с. URL: [https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/14nebava teoriya makroekonomiki/7.htm](https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/14nebava%20teoriya%20makroekonomiki/7.htm)

46. Основи економічної безпеки : підручник.О.М. Бандурка, В.Є. Духов, К.Я. Петрова, І.М. Черняков. Харків : НУВС, 2003. 236 с.

47. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : www.minfin.gov.ua

48. Офіційний сайт Національного банку України <https://bank.gov.ua>

49. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна і національна безпека держави. *Економіка України*. 1994. № 2. С. 51–56.

50. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-19#n6> (дата звернення 20.04.2026 р.)

51. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-p#Text> (дата звернення 15.04.2026)

52. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 р. № 373-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-p#Text> (дата

звернення 14.04.2026)

53. Про Кабінет Міністрів України. Закон України від 27.02.2014 № 794-18 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення 10.04.2026)

54. Про національну безпеку України. Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 20.04.2026 р.)

55. Прямухіна Н. В., Титаренко О. А. (2025) Інституційні та правові засади фіскального регулювання економічної безпеки держави. *Економіка і організація управління* № 2(58)122-133. DOI 10.31558/2307-2318.2025.2.12

56. Ракул О.В. Адміністративноправове регулювання фіскальної політики в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07. К., 2018. 439с.

57. Рябушка Л.Б., Веремчук Д.В. (2008) Бюджетно-податкова політика в системі регулювання економічного розвитку держави . *Вісник Сумського державного університету: зб. наук. праць*. Суми: Вид-во СумДУ. 2008. №3. С.182-187

58. Скорук О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 6, частина 3 .2016

59. Словник української мови. <https://slovnyk.ua/index.php?swrd>

60. Смирна К. (2024). Основні проблеми системи оподаткування України. *Економіка та суспільство*, (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-132>

61. Соф'їн М. До проблеми визначення поняття фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 7. С. 162–166 DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313.2019.7.29>

62. Степаненко С. В. Основні підходи, напрями та інструментарії державного регулювання економіки. *Державне будівництво*. 2013. № 2. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/2/03.pdf>.

63. Тарасова О.В. Фінансова політика і бюджетна безпека Україна. *Економіка харчової промисловості*. 2018. Вип. 1. С. 76–80.

64. Теліженко О.М., Боронос В.Г. Узгодження основних складових реалізації фінансової політики в Україні. Вісник Сумського державного університету. Економіка. 2013. Вип. 1. С. 35–44.

65. Титаренко О. (2025). Зміст регулювання економічної безпеки України на сучасному етапі її розвитку. *Економіка та суспільство*, (72). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-80>

66. Ткачик Ф. П. (2021) Організаційно-правові детермінанти фіскальної політики на державному та місцевому рівнях. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2021. № 3. С. 128-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2021_3_22

67. Угода про асоціацію. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. - URL: <https://www.kmu.gov.ua>

68. Урба С.І. Система економічної безпеки держави: сутність та особливості формування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 26(1). С. 22-25.

69. Цап І. М. Проблеми та перспективи фіскальної політики в Україні. Ефективність державного управління. 2013. Вип. 35. С. 339–345.

70. Чугунов І., Макогон В. (2018) Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. *Scientia fructuosa*. 121, 5 (Жов 2018), 5–18. DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2018\(121\)01](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2018(121)01)

71. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. К. : НІСД, 1997. 144 с.

72. Юрій С.І., Крисоватий А., Кошук Т. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2010. 292 с.

73. Якушко І. В. (2022) Фіскальна політика: сутність та особливості впливу на розвиток національної економіки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_6_2022 . DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-04>

74. Baranovskyi M. (2020). Threats and challenges in the fiscal sphere of Ukraine and ways to overcome them (Загрози та виклики у фінансній сфері України та шляхи їх подолання). *Reality of Politics*. №14. С. 33–44. (cejsh.icm.edu.pl)

75. Dulik Tetiana, Taranenko Viktoriia, Tetiana, Shevchenko Nataliia, Topolenko Nadiia. (2024) The Use of Tax Incentives Aleksandriuk to Attract Foreign Investment to Ukraine: A Solution to the Current Economic Instability. (Використання податкових пільг для залучення іноземних інвестицій в Україну: рішення поточної економічної нестабільності). *European Taxation* October 2024. P.465-473

<https://erp.salliance.group/publication/0dd64867c7315fe9d50e80a9523bb471> DOI <https://doi.org/10.59403/1mzgyh8>

76. Keynes John Maynard The General Theory of Employment, Interest, and Money. Stellar Classics, 2016

77. Lagodiienko N., Pozhydaieva M., Krylov D. Digitalization of Tax Administration in Ukraine: Risks and Opportunities (Цифровізація податкового адміністрування в Україні: ризики та можливості). *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44(4). С. 443–450. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2022.44>

78. Samuelson P., Nordhaus W. *Economics*. 19th ed. McGraw-Hill Education, 2009. 744 p.

79. Svintsov O. M., Kotsupev V. M., Skirka N. Ya., Selskyi A. A. Budgetary instruments for regulation and optimization of structural changes in the national economy. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2011. Vol. 21.8. Pp. 290-297. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_8/290_Swi.pdf

80. Tkachuk I., Zhavoronok A., Kobelia M. Impact of the activities of governed-sponsored enterprises on the financial policy of the state: case of Ukraine. *European Journal of Accounting, Finance & Business*. 2021. Vol. XVI, Issue (XXVI). URL: http://www.accounting-management.ro/getpdf.php?paperid=26_12 .

ДОДАТКИ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: Адміністрування фіскальної політики як інструмент забезпечення
фінансової складової економічної безпеки держави

студента Ярошевського Я.А.

UDC 001.1

The 10th International scientific and practical conference "Modern science: trends, challenges, solutions" (May 7-9, 2026) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2026. 566 p.

ISBN 978-92-9472-191-4

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phauistic composition of Ukraine // Modern science: trends, challenges, solutions. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2026. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-malovy-praktychna-konferentsiya-modern-science-trends-challenges-solutions-7-9-05-2026-liverpool-vellobritaniya-achty/>

Editor

Komaritsky M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: liverpool@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2026 Scientific Publishing Center "Sci-conf.com.ua" ®

©2026 Cognum Publishing House ®

©2026 Authors of the articles

3

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Гладіш-Шемета М. Ю., Савіна О. І., Пушак Б. Б.* ОСОБЛИВІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЕНТОМОКОМПЛЕКСУ В АГРОЕКОСИСТЕМІ САДІВ КІСТОЧКОВИХ КУЛЬТУР 12

BIOLOGICAL SCIENCES

2. *Пересада Є. А., Федів М. Ю., Пошляк А. В.* ВЗАЄМОДІЯ АНТРОПОЕКОСИСТЕМ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНИХ ВЗАЄМОДІЙ СУСПІЛЬСТВА ДЕЯКИХ МІСТ ЄВРОПИ ТА БЛИЗЬКОГО СХОДУ 21

MEDICAL SCIENCES

3. *Mammadova L. C., Garashova M. A., Alyeva K. K., Zeynalova Kh. P.* CESAREAN SECTION: CLINICAL INDICATIONS AND OUTCOME ANALYSIS 31
4. *Nazaruk V., Pecheriyah S.* THE ROLE OF GENETIC FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF RECURRENT PREGNANCY LOSS 33
5. *Pecheriyah S., Osavska Z.* GESTATIONAL DIABETES MELLITUS: RISK FACTORS, PERINATAL OUTCOMES, AND FEATURES OF DELIVERY MANAGEMENT 39
6. *Tkachenko S. S., Alimova V. D.* NEUROBIOLOGICAL MECHANISMS OF EMOTIONAL DYSREGULATION IN BORDERLINE PERSONALITY DISORDER 46
7. *Бордов А. С., Колесник В. П.* РИЗИКИ ТА ПРОФИЛАКТИКА ВЕНОЗНИХ ТРОМБОЕМБОЛІЧНИХ УСКЛАДНЕНЬ ПІСЛЯ ОПЕРАТИВНИХ ВТРУЧАНЬ (ОГЛЯД НАУКОВИХ СТАТЕЙ) 51
8. *Дьячків А. В., Москалюк О. П.* СУЧАСНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ І ЛІКУВАННЯ ТУРНИКЕТНОГО СИНДРОМУ 55
9. *Козік Н. М., Шубкіна О. О.* ПРОГНОСТИЧНА ЦІННІСТЬ ШКАЛИ ASIA У ВІДНОВЛЕННІ МОТОРНИХ ФУНКЦІЙ ПІСЛЯ ТРАВМИ СПІННОГО МОЗКУ 61
10. *Паламарчук М. Ю., Приймач С. Г.* БЕЗСИМПТОМНІ ІНФЕКЦІЇ ПІД ЧАС ВАГІТНОСТІ ТА ЇХ НАСЛІДКИ 67
11. *Приймач С. Г., Юдицька О. П.* ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРЕВЕНТИВНА ТЕРАПІЯ НАДРАННИХ ПЕРЕДЧАСНИХ ПОЛОГІВ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА РОЛЬ ЦЕРВІКАЛЬНОГО ФАКТОРА (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ) 71

PEDAGOGICAL SCIENCES

50. *Гришак С. П., Петруняк О. Ю.* ОСОБЛИВОСТІ ВИПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 294
51. *Гришак С. П., Стебельська М. Р.* ОПРАЦЮВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ЗАГАДКИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 305
52. *Гутор Л. В.* ДЕОНТОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЛІКАРІВ ЯК СКЛАДОВА МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В ЯПОНІЇ 315
53. *Залізник А. М.* ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ 317
54. *Смолина С. В., Карнеко А. О.* METHODOLOGICAL STRATEGIES FOR DEVELOPING ENGLISH LEXICAL COMPETENCE IN STUDENTS OF GRADES 5-9 320
55. *Чернякова О. І.* ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 325

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

56. *Кобилляська О. Ф.* ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 331
57. *Костирка Ю. М.* МОТИВАЦІЯ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ: СТРУКТУРА, ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ЧИННИКИ МОТИВАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ 337
58. *Шиделко А. В., Вадиш Е. Ю.* ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У СТУДЕНТІВ 343

POLITICAL SCIENCES

59. *Казанцева О. Д., Яковець А. В.* МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ КОГНІТИВНОГО ВПЛИВУ РФ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОЛЯ 349
60. *Тихоненко І. Д.* ПОЛІТИЧНІ НАУКИ 359
61. *Шевченко Н. І., Ярошевський Я. А.* СУЧАСНИЙ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ 362

УДК 351/354

СУЧАСНИЙ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Шевченко Наталя Іванівна,

к.н.держ.упр., доцент

Ярошевський Ярослав Антонович

здобувач вищої освіти

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

Анотація: У статті досліджено особливості сучасного нормативно-правового та інституційного механізму реалізації фіскальної політики держави. Розкрито роль законодавчої бази у формуванні бюджетно-податкових відносин, а також визначено ключові інституції, що забезпечують ефективне функціонування фіскальної системи. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів координації між органами державної влади в умовах глобальних економічних викликів.

Ключові слова: фіскальна політика, бюджет, податки, державні інституції, нормативно-правове регулювання, економічна безпека.

Фіскальна політика є важливим інструментом державного регулювання економіки, який реалізується через систему нормативно-правових актів та діяльність відповідних інституцій. В умовах трансформаційних процесів і глобалізації особливого значення набуває ефективність механізмів управління державними фінансами, що визначає стабільність економічного розвитку та соціального забезпечення.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації фіскальної політики до сучасних викликів, зокрема економічної нестабільності, зростання державного боргу та потреби у підвищенні прозорості бюджетного процесу.

Нормативно-правовий механізм фіскальної політики включає сукупність

8

362

законів, підзаконних актів та міжнародних зобов'язань, що регулюють бюджетні та податкові відносини. Базовими документами у цій сфері є Конституція держави, бюджетний та податковий кодекси, а також закони про державний бюджет на відповідний рік.

Конституція України є базою для всього законодавства. Стаття 67 встановлює обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Стаття 95 визначає, що виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків. [1]

Ключовими кодифікованими актами є Податковий кодекс України який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів та визначає вичерпний перелік податків, об'єкти оподаткування, платників, порядок адміністрування; Бюджетний кодекс України, що визначає правові засади функціонування бюджетної системи України, її структуру, принципи, а також процес складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів; Митний кодекс України, який регулює правила переміщення товарів через кордон та порядок справляння митних платежів, що є важливою складовою доходів бюджету.[2]

Оскільки економічна ситуація змінюється, фіскальна політика адаптується через Закон про Державний бюджет України, який ухвалюється щороку і встановлює конкретні суми доходів, видатків, граничний обсяг дефіциту та державного боргу на поточний рік. Для фіскальної політики в контексті податкових пільг та стимулів важливий Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Практичну реалізацію законів забезпечують підзаконні нормативно-правові акти: Постанови Кабінету Міністрів України (наприклад, «Про порядок ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно», «Про порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам...» тощо.); Накази Міністерства фінансів України, яке є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує

363

формування та реалізацію фінансової та бюджетної політики; Роз'яснення Державної податкової служби, які хоча і мають рекомендаційний характер, критично важливі для правозастосування.

Нормативно-правове регулювання забезпечує визначення принципів побудови бюджетної системи, порядку формування доходів і видатків, а також механізмів контролю за використанням фінансових ресурсів. Важливою складовою є гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, що сприяє інтеграції у світову економічну систему. Наприклад, Угоди про уникнення подвійного оподаткування (Україна має такі договори з понад 70 країнами) чи Директиви ЄС (В рамках Угоди про асоціацію Україна поступово гармонізує своє законодавство (наприклад, щодо ПДВ та акцизів) з європейськими стандартами).

Особливу роль відіграють середньострокове бюджетне планування та програмно-цільовий метод, які дозволяють підвищити ефективність використання бюджетних коштів і забезпечити стратегічний підхід до розвитку держави.

Інституційний механізм фіскальної політики представлений системою державних органів, установ та організацій, які взаємодіють між собою для формування, затвердження та реалізації податкової та бюджетної стратегії держави. Цей механізм забезпечує перетворення теоретичних цілей (стабілізація економіки, перерозподіл доходів) у конкретні управлінські дії.

Інституційний механізм фіскальної політики представлений системою органів державної влади, що здійснюють формування та реалізацію бюджетно-податкової політики зображено на рис. 1.

До ключових інституцій належать:

Міністерство фінансів, яке відповідає за формування бюджетної політики, координацію фінансової діяльності та здійснює контроль за витратами державного бюджету; податкові органи, що забезпечують адміністрування податків і зборів; органи казначейства, які здійснюють виконання бюджету; органи державного аудиту та контролю, що забезпечують прозорість і

364

підзвітність використання бюджетних коштів;

Національний банк України, який здійснює регулювання у фінансовій сфері парламент і уряд, які визначають стратегічні напрями фіскальної політики та здійснюють її законодавче забезпечення; органи силового впливу, які здійснюють контроль за дотриманням антимонопольного законодавства, фінансової прозорості та упередженням фінансового тероризму.

Рис. 1. Інституційний механізм фіскального регулювання економічної безпеки держави

Джерело: сформовано автором за [3]

Ефективність інституційного механізму значною мірою залежить від рівня координації між цими органами, прозорості їх діяльності та впровадження сучасних інформаційних технологій у сфері управління державними фінансами.

Незважаючи на наявність розвиненої нормативно-правової бази, сучасний механізм реалізації фіскальної політики стикається з рядом проблем, серед яких:

- недостатня узгодженість між різними рівнями бюджетної системи;

365

- складність податкового адміністрування;
- обмежена ефективність контролю за використанням бюджетних коштів;
- вплив політичних факторів на прийняття фіскальних рішень.

Для підвищення ефективності фіскальної політики доцільно:

- удосконалити нормативно-правову базу з урахуванням міжнародних стандартів;
- посилити інституційну спроможність органів державної влади;
- впроваджувати цифрові технології у бюджетний процес;
- забезпечити підвищення рівня прозорості та підзвітності у сфері державних фінансів.

Сучасний нормативно-правовий та інституційний механізм фіскальної політики є складною системою, що поєднує законодавче регулювання та діяльність державних органів. Його ефективність визначається рівнем узгодженості між правовими нормами та інституційною практикою їх реалізації. Удосконалення цього механізму є необхідною умовою забезпечення економічної стабільності та сталого розвитку держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96vp#Text> (дата звернення – 05.05.2026 р.)
2. Законодавство України (Верховна Рада): zakon.rada.gov.ua
3. Власюк О.С. Економічна безпека держави: монографія. Львів : Апірїорі, 2013. 836 с.

Характеристика принципів бюджетно-податкової політики

№ з/п	Принцип бюджетно-податкової політики	Характеристика
I.	Принципи бюджетної політики	
1	Єдності бюджетної системи	Означає існування єдиного розрахунку доходів і витрат кожної ланки бюджетної системи. Принцип забезпечується єдиною правовою базою, бюджетною класифікацією, формами бюджетної документації, погодженими принципами бюджетного процесу, грошовою системою, соціально-економічною політикою.
2	Принцип збалансованості	Повноваження на здійснення витрат бюджету, які повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період.
3	Принцип самостійності	Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування коштами відповідних місцевих бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави. Самостійність бюджетів забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети.
4	Принцип повноти	Полягає у відображенні в бюджеті усіх надходжень та витрат бюджету, що здійснюється відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади та місцевих органів.
5	Принцип обґрунтованості	Формування бюджету на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку України та розрахунках надходжень бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил.
6		Принцип ефективності При складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.
7	Принцип субсидіарності	Розподіл видів витрат між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на необхідності максимально можливого наближення надання публічних послуг до їх безпосереднього споживача.
8	Принцип цільового використання	Бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями.
9	Принцип справедливості і неупередженості	Будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами

Продовження додатку Б

10	Принцип публічності та прозорості	Інформування громадськості з питань бюджетної політики, складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів
11	Принцип відповідальності	Кожен учасник процесу несе відповідальність за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу.
II	Принципи податкової політики	
1	Принцип обов'язковості	Загальність оподаткування. Кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені законом податки та збори, платником яких вона є.
2	Принцип рівності	Рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу.
3	Принцип правомірності	Невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства, презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу.
4	Принцип збалансованості	Встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями.
5	Принцип соціальної справедливості	Установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків.
6	Принцип економічної обґрунтованості	Установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування
7	Принцип нейтральності оподаткування	Установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків.
8	Принцип стабільності	Зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року
9	Принцип рівнозначності та пропорційності	Рівномірність та зручність сплати, установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками.
10	Принцип єдиного підходу до встановлення податків та зборів	Визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку.

Структура економічної безпеки держави	
→ Макроекономічна	Досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій
→ Фінансова	Забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання
→ Зовнішньоекономічна	Забезпечує мінімізацію збитків держави від негативних зовнішніх економічних чинників
→ Інвестиційно-інноваційна	Забезпечує довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науковотехнічної сфери
→ Соціальна	Забезпечує гідний і якісний рівень життя
→ Науково-технологічна	Забезпечує належне функціонування національної економіки, достатнє для досягнення конкурентоспроможності вітчизняної продукції
→ Енергетична	Забезпечує захищеність націнтересів у енергетичній сфері від наявних і потенційних загроз внутрішнього і зовнішнього характеру
→ Демографічна	Забезпечує розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів країни, суспільства і особи
→ Продовольча	Гарантує соціальноекономічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий і якісний розвиток національної економіки

Рис.1. Складові економічної безпеки України

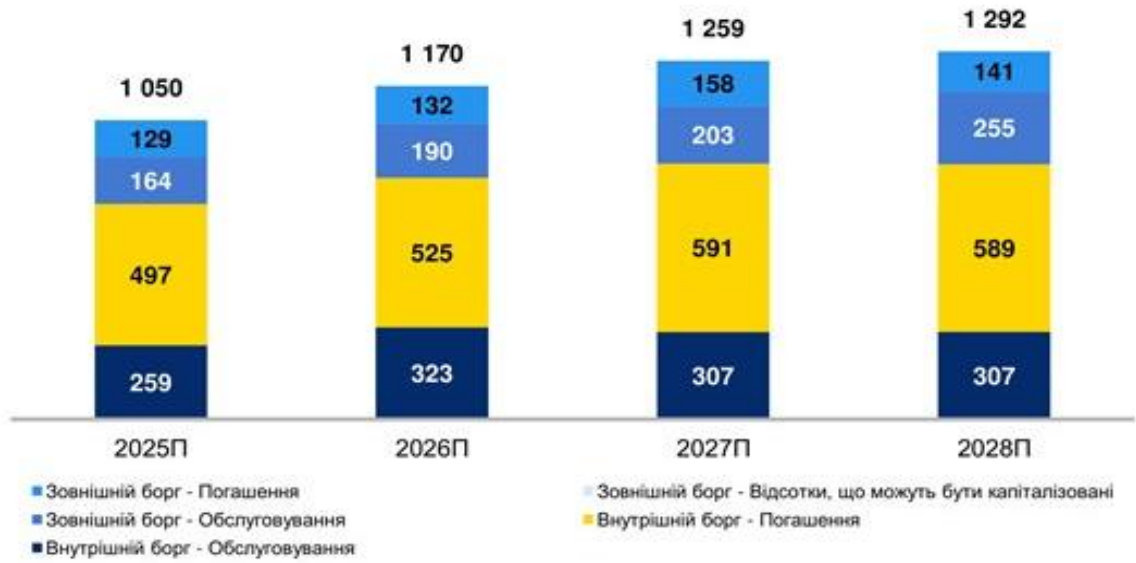

Рис. 1 Графік виплат за державним боргом України, млрд.грн.